

תורה אור • פרשת כי תשא • מאמר 1

שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני

יד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני

”יד שמאלו” של ה’ — הדחייה שמעוררים למעלה כישלונותיו של האדם — היא עצמה המעלה אותו: מתוך הריחוק צומחת אהבה בלתי מוגבלת של ”בכל מאדך”, ואז ”יד ימינו” של ה’, התורה והמצוות, מחבקת אותו כדי שלא ייפול.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ”ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/torah-ohr/ki-sisa/1

הנקודה

י"ד שמאלו" של ה' – הדחייה שמעוררים למעלה כישלונותיו של האדם – היא עצמה המעלה אותו: מתוך הריחוק צומחת אהבה בלתי מוגבלת של "בכל מאדך", ואז י"ד ימינו" של ה', התורה והמצוות, מחבקת אותו כדי שלא ייפול.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

בקריאת הפסוק י"ד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני" יחד עם פתיחת פרשת כי תשא, מלמד אדמו"ר הזקן ש"הפקידה" שמעוררים מעשי ישראל למעלה לעולם אינה דוחה אותם לחלוטין: בסופו של דבר היא מרימה את ראשם. הוא מיישם זאת בעבודת ה' באמצעות שני אופנים – תפילה ותורה. התפילה עולה מלמטה: כשאדם מתבונן בכך שה' הוא חיותו של הכול, הוא בא לאהוב אותו, ואהבה זו צריכה להיות תמידית, ולא רק בזמן התפילה. הראייה המביאה לאהבה זו נמשכת מלמעלה, והיא מסבירה מדוע ישראל, אף שהם מלוכשים בגוף ומוסחים, נעלים מהמלאכים: המלאכים אינם אלא צינורות לחיות אלוקית, ואילו ישראל ממשיכים אור שהופך את הגוף עצמו, כאור היוצא מן החושך. התורה, לעומת זאת, יורדת מלמעלה. מעבר לאהבה "בכל לכבך ובכל נפשך" ישנה אהבת "בכל מאדך" – אהבת עצם הנשמה לעצמותו של ה', שאליה מגיע במיוחד בעל התשובה, שהריחוק שהיה בו בעבר מעצים את געגועיו. זו יד שמאלו תחת לראשי. לאחר מכן יד ימינו – התורה, המצוות ובעיקר הצדקה – מחבקת אותו, ו"כופר נפשו" מתקן את מה שהיה חסר.

מבנה

1	יד שמאל שמרימה את הראש	2-11
הדחייה של ה', שמעוררים מעשי ישראל, לעולם אינה שלמה; פסוק המפקד שבפרשת כי תשא מבטיח שאותה "פקידה" עצמה מרימה את ראשם. שני אופני העבודה, תורה ותפילה, מביאים את הרעיון לעבודת ה'.		
2	התפילה ואהבת ה'	9-31
התפילה עולה מלמטה, והתורה יורדת מלמעלה. ההכרה שה' הוא חיותו של כל דבר מביאה לאהבה, שצריכה להיות תמידית; הראייה עצמה נמשכת מלמעלה, ומבקשים אותה בתפילות שלפני קריאת שמע.		
3	מדוע ישראל נעלים מהמלאכים	16-10
המלאכים אינם אלא צינורות לחיות האלוקית; ישראל, על ידי ביטול הגוף, ממשיכים אור שנותן משמעות ל"קדוש" והופך את הגוף עצמו למרכבה לה'. אור זה, אף שהוא רק "רגל", הוא "אלוקינו", כפי שכן הוא רגל אביו.		
4	אהבה מלמעלה ותורה מלמעלה	18-17
אהבה ויראה באות מלמעלה ונמשכות למטה לאחר שמכניעים תחילה את הגוף בלב נשבר; התורה, הממשיכה את חכמתו של ה' לכל כוחות האדם, היא האתערותא דלעילא.		
5	בכל מאדך: אהבת התשובה	23-19
אהבה בכל לב ובכל נפש מגיבה לזיו האלוקי הגלוי; "בכל מאדך" היא עצם הנשמה המגיעה לעצמותו של ה'. בעל התשובה מגיע אליה באמצעות הריחוק שהיה בו בעבר – יד שמאלו תחת לראשי.		

התורה והמצוות יורדות ממידות הנעלות ביותר של ה' אל החיים הגשמיים ומחזיקות את האדם לאחר התפילה; הצדקה, השקולה כנגד כל המצוות, היא ה"כופר" שמתקן ומרומם.

מו ש ג י ם

שמאל דוחה וימין מקרבת שמאל דוחה וימין מקרבת

מידת הדין ומידת החסד של ה' פועלות יחד: גם הדחייה שלו אינה שלמה, והיא נעשית אמצעי להתקרבות גדולה יותר.

ראייה חושית ראייה חושית

הבנה שה' הוא חיותו של האדם, מוחשית כל כך עד שהיא דומה לראייה בעיניים; היא מביאה לאהבה חזקה דיה כדי להתגבר על היצר הרע.

מלמטה למעלה ומלמעלה למטה מלמטה למעלה ומלמעלה למטה

התפילה היא התעוררות האדם העולה אל ה'; התורה היא חכמתו ורצונו של ה' עצמו היורדים אל מחשבתו, דיבורו ומעשיו של האדם.

ביטול ביטול

לאדם אין מעמד עצמאי בפני ה'. המלאכים בטלים לגמרי ולכן אינם אלא צינורות; יהודי המבטל את גופו הופך גם את הגוף לכלי לאחדותו של ה'.

בכל מאדך בכל מאדך

אהבה שלמעלה ממידה: עבודת עצם הנשמה, "ראשה", המתמסרת כולה לעצמותו של ה', למעלה מהאהבה המגיבה לזיו שלו שבכריאה.

ניצוץ הנשמה ועיקר הנשמה ניצוץ הנשמה ועיקר הנשמה

רק ניצוץ מהנשמה מתלבש בגוף — "הרגל"; עיקר הנשמה נשאר למעלה כמקיף — "הראש".

שוב שוב

התנועה חזרה למטה לאחר העלייה של הנשמה: התורה והמצוות, היורדות מלמעלה אל החיים הגשמיים, מחבקות את האדם כדי שלא ייפול.

קטע 1 • 11-2

יד שמאל שמרימה את הראש

1 שמאלו תחת לראשי^{1,2} וימינו תחבקני. הנה בענין העולמות³ כן דרך השם לבני ישראל עם קרובו⁴ כשמתעורר למעלה בחיי שמאל דוחה מחמת מעשה התחתונים ויהי להם למושיע⁵ וגורם שאדרכה עיניו יהיה להם נשיאות ראש.⁶

”שמאלו תחת לראשי, וימינו תחבקני”. כפי שהדברים אמורים ביחס לעולמות, כך גם דרכו של ה' עם "בני ישראל, עם קרובו": כאשר מתעוררת למעלה בחינת "שמאל דוחה" בעקבות מעשי התחתונים, "ויהי להם למושיע", והוא גורם לכך שדווקא על ידי כך תהיה להם נשיאות ראש.

המאמר פותח בפסוק משיר השירים, שבו ידו השמאלית של הדוד תומכת בראשה של הרעיה, וידו הימנית מחבקת אותה. בחסידות היד השמאלית היא מידת הגבורה של ה', ש"דוחה", ואילו היד הימנית היא מידת החסד שלו, שמקרכת. אדמו"ר הזקן מציג את הנושא: כאשר מעשי ישראל מעוררים למעלה את ה"דחייה", ה' הופך את הדחייה עצמה לאמצעי להצלחתם ולהרמת ראשם, באותו אופן שבו הוא מנהיג את העולמות.

2 וזהו כי תשא את ראש בניי [בני ישראל] לפקודיהם⁷ פי על ידי איזה פקידה שיפקד עליהם לרעה ח"ו [חס ושלום] וכלי [וכלשון] רז"ל [רבתינו זכרונם לברכה] אין לך כל פקידה שאין בה מעון העגל.^{8,9,10}

וזהו [פירוש] "כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם": כלומר, באמצעות פקידה כלשהי שתפקוד אותם לרעה, חלילה, כלשון חז"ל: "אין לך כל פקידה שאין בה מעון העגל".

אדמו"ר הזקן מפרש כעת את הפסוק הפותח את פרשת כי תשא, "כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם", לפי משמעות נוספת של השורש פקד: פקידה, כלומר חשבון על חטא. חז"ל אמרו שכל פקידה כזאת כוללת משהו מחטא העגל, ולכן הפסוק מדבר על הרמת ראשם באמצעות פקידה לרעה.

הנה עיני אדרכה תשא את ראש בניי [בני ישראל] כי בחיי השמאל דוחה אינה דחי לגמרי ח"ו [חס ושלום] אלא וימין מקרכת. וזהו וימינו תחבקני^{11,12} אשר כי יפול לא יוטל¹³ ח"ו [חס ושלום].

והנה, דווקא באמצעות זאת, אדרכה, "תשא את ראש בני ישראל"; שכן בחינת "שמאל דוחה" אינה דחייה מוחלטת, חלילה, אלא "וימין מקרכת". וזהו "וימינו תחבקני": "כי יפול לא יוטל", חלילה.

דווקא הפקידה הזאת מרימה את ראשם, מפני שידו השמאלית של הקב"ה לעולם אינה דוחה לחלוטין: השמאל דוחה, ואילו הימין מקרכת. זהו "וימינו תחבקני": יהודי שנופל אינו מוטל ארצה לתמיד, כפי שנאמר בתהילים.

ולהבין ענין זה בעבודת ה' כתיב הקל קול יעקב¹⁴ ב' פעמים קול א' בלא וא"ו וא' בוא"ו כי ב' קולות הם א' לתורה וא' לתפלה.

ולהבין עניין זה בעבודת ה': כתוב "הקול קול יעקב" — המילה "קול" מופיעה פעמיים, פעם אחת בלי ו' ופעם אחת עם ו', שכן יש שני קולות: אחד לתורה ואחד לתפלה.

כדי להביא את הנושא לעבודתו האישית של האדם את ה', אדמו"ר הזקן מצטט את דברי יצחק, "הקול קול יעקב", שבהם המילה הראשונה "הקל" כתובה בלי ו', והשנייה "קול" — עם ו'. הכפלת המילה מצביעה על שני קולות של יעקב: תורה ותפלה, שבהם עוסקים בהשוואה שבפסקאות הבאות.

קטע 2 • 31-9

התפילה ואהבת ה'

3 והנה פעם אמרו דתלמוד תורה כנגד כולן^{15, 16} ופעם הפליגו מאד בשבח מעלת התפלה ושהיא כנגד הקרבנות.¹⁷

והנה, פעם אמרו [חז"ל] ש"תלמוד תורה כנגד כולן", ופעם הפליגו מאד בשבח מעלתה של התפילה, ואמרו שהיא כנגד הקרבנות.

שתי אמירות של חז"ל נראות כאילו הן מתחרות זו בזו. המשנה אומרת שתלמוד תורה "כנגד כולן", כלומר גדול מכל מצווה אחרת, ואילו התלמוד משבח מאד את התפילה ואומר שהתפילות תוקנו כנגד קרבנות התמיד.

אך שניהם אמת כי הם חלוקים בענינים שהתפלה היא בבחי' מלמטה למעלה והתורה היא בבחי' מלמעלה למטה.

אבל שתיהן אמת, שכן הן עוסקות בעניינים שונים: התפילה היא בבחינת "מלמטה למעלה", והתורה היא בבחינת "מלמעלה למטה".

שתיהן אמת, משום שהתורה והתפילה נעות בכיוונים הפוכים. בתפילה האדם עולה מלמטה למעלה, אל ה'; בתורה חכמתו של ה' יורדת מלמעלה אל האדם.

ובאור ענין זה כי הנה ענין התפלה היא קיום המצות ק"ש [קריאת שמע] ואהבת וגו' כמ"ש במ"א ועד"ז תקנו ג"כ כל סדר התפלי' קודם ק"ש [קריאת שמע] כדי שיקבל עליו בק"ש [בקריאת שמע] ואהבת באמת וכמשי"ת [וכמו שיתבאר] לקמן.

ביאור העניין: עניינה של התפילה הוא קיום המצוות של קריאת שמע — "ואהבת" וגו', כפי שמבואר במקום אחר. ועל דרך זו תיקנו גם את כל סדר התפילה שלפני קריאת שמע, כדי שכאשר יקבל עליו בקריאת שמע את מצוות "ואהבת", יעשה זאת באמת, כפי שיתבאר בהמשך.

לב התפילה הוא קיום מצוות קריאת שמע, "ואהבת את הוי' אלקיך". התפילות שלפני קריאת שמע סודרו כדי להביא את האדם לכך שכאשר יגיע אל מצוות האהבה, יקבל אותה עליו בכנות; המאמר חוזר לנקודה זו בפסקה 9.

4 והנה הדרך¹⁸ המביאה את האדם לידי אהבה זו היא מ"ש ראה נתתי לפניך היום¹⁹ את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים.²⁰ לאהבה את²¹ ה' אלקיך כי הוא חיך וגו'.

והנה, הדרך שמביאה את האדם לאהבה זו היא הכתוב: "ראה, נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המוות ואת הרע", "ובחרת בחיים"; "לאהבה את הוי' אלקיך, כי הוא חיך וגו'".

הדרך לאהבת ה' מופיעה בדברי משה: ה' הציב לפנינו את החיים והטוב, את המוות והרע, וציווה עלינו לבחור בחיים — "לאהבה את הוי' אלקיך... כי הוא חיך". אדמו"ר הזקן מחבר בין הפסוקים: לבחור בחיים פירושו להכיר בכך שה' הוא חיינו, והכרה זו מביאה לאהבה.

כי בכל דבר בעוה"ז יש גשמיות ורוחניות והרוחניות והחיות אלהי הוא חיים וטוב והגשמי [והגשמיים / והגשמיות / והגשמית] הוא מות ורע שהוא כלה ונפסד.

כי בכל דבר בעולם הזה יש גשמיות ורוחניות. הרוחניות והחיות האלקית הן "חיים" ו"טוב", והגשמיות היא "מוות" ו"רע", שכן היא מסתיימת ומתכלה.

הוא מסביר מה פירוש "חיים" ו"מוות" בכל דבר שנברא. הצד הרוחני שבו, החיות האלקית שמקיימת אותו, הוא "חיים וטוב"; הצד הגשמי שבו הוא "מוות ורע", משום שהוא נשחק וחולף.

5 ומזה יראה האדם שכשם שהגשמיות כל דבר בטל לגבי הרוחני [הרוחנית] המחיהו וכן באדם עצמו הנה הגוף טפל ובטל לגבי הרוחני והחיו [והחיות] שבו לכן אוהב את חיי נפשו במאד מאד.

מכאן יוכל האדם לראות שכשם שהגשמיות של כל דבר בטלה לפני הרוחניות שמחיה אותו — כך גם באדם עצמו: הגוף משני ובטל לעומת הרוחניות והחיות שבו, ולכן הוא אוהב את חיי נפשו אהבה עצומה.

האדם יכול לראות בעצמו שהצד הגשמי של כל דבר בטל, משני וחסר חשיבות לעומת הכוח הרוחני שמחיה אותו. כך גם באדם: הגוף משני לעומת הנשמה שמחיה אותו, ולכן כל אדם אוהב את חיו בעוצמה רבה כל כך.

כן ויותר מכן יש לאדם לאהוב את ה' כאשר יסתכל בעין שכלו בראי [בראייה] חושית כי הוא חיך ממש שהוא מקור וחיי החיים.²²

כך, ואף יותר מכך, ראוי לאדם לאהוב את ה', כאשר יתבונן בעיני שכלו ויראה בראייה מוחשית כי "הוא חיך" ממש, שכן הוא מקור החיים וחיי החיים.

אם אדם אוהב כל כך את חיו שלו, עליו לאהוב את ה' עוד יותר, כאשר הוא רואה בשכלו, בבחירות כאילו ראה בעיניו, שה' הוא ממש חיו — מקור החיים וחיי החיים. "ראייה מוחשית" כאן פירושה הבנה חיה כל כך, עד שהיא דומה לראייה.

6

וזהו ענין וכל צבא השמים לך משתחוים²³ כמארז"ל [כמאמר רבותינו זכרונם לברכה] שהחמה שוקעת במערב ומשתחוה לקונה²⁴ וכן כל המזלות בעבור שרואים ומשיגים חיותם וקיומם המהוה ומחיי אותם ומקיימם.

וזהו פירוש "וכל צבא השמים לך משתחוים", כפי שאמרו חז"ל: השמש שוקעת במערב ומשתחוה ליוצרה, וכך גם כל המזלות, משום שהם רואים ומשיגים את כוח החיים ואת הקיום שלהם, המהוה אותם, מחיה אותם ומקיים אותם.

הפסוק "וכל צבא השמים לך משתחוים" מתפרש בדברי חז"ל: השמש שוקעת במערב, מקום מנוחת השכינה, וכך היא משתחוה ליוצרה, וכך גם כל הכוכבים והמזלות. הם משתחוים מפני שהם תופסים את הכוח האלוקי שיוצר אותם, מחיה אותם ומקיים אותם.

וזהו ראה נתתי לפניך וגו' שזה יראה האדם לעינים בראי' [בראיה] חושיי' [חושיית] שהרי רואה חיותו וקיומו

וזהו "ראה נתתי לפניך" וגו': שהאדם יראה זאת בעיניו, בראייה חושית, שהרי הוא רואה את כוח החיים ואת הקיום שלו,

זהו פירוש "ראה נתתי לפניך": האדם יכול לראות זאת ממש, שהרי הוא רואה את חייו ואת קיומו.

וכן רואה ההשתחואה של צבא השמים ועייזי יבא למדרגת ואהבת את²⁵ ה' אלהיך בכל לבבך בשני יצריך²⁶ שאפיי' [שאפילו] היצה"ר [היצר הרע] הוא נכנע ובטל נגד אהבת ה'

וכן הוא רואה את השתחואת צבא השמים, ועל ידי כך יגיע למדרגת "ואהבת את הו' אלקיך בכל לבבך" — "בשני יצריך", כך שגם היצר הרע נכנע ומתבטל בפני אהבת ה',

כשהאדם רואה גם כיצד גרמי השמים משתחוים, הוא יכול להגיע ל"ואהבת את הו' אלקיך בכל לבבך", שחז"ל מפרשים: "בשני יצריך". אהבה שנולדת מראייה ברורה כזאת חזקה דיה כדי להכניע אפילו את היצר הרע.

וכמו שארז"ל [שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] בטל רצונך מפני רצונו^{27,28} פי' לפי שאהבה זו הבאה מחמת ראי' [ראיה] חושיית כזו אין ערוך אליה ולא

וכפי שאמרו חז"ל: "בטל רצונך מפני רצונו". פירוש הדבר הוא, שמכיוון שאין דבר שיכול להשתוות לאהבה הזאת, הבאה מראייה חושית כזאת, ואף לא

דברי חז"ל "בטל רצונך מפני רצונו" מתארים זאת. שום דבר גשמי אינו יכול להשתוות לאהבה הזאת, ולכן כל רצון אחר נדחה מפניה.

נמצא דוגמתה כלל בענינים גשמים וכמאמר מי ידמה לך ומי ישוה לך ומי יערוך לך.

אפשר למצוא כלל משהו הדומה לה בענינים גשמיים, וכמאמר: "מי ידמה לך ומי ישוה לך ומי יערוך לך".

המילים מתפילת שחרית של שבת, "מי ידמה לך ומי ישוה לך ומי יערוך לך", מבטאות שאין דבר גשמי שאפשר להשוות לה. לכן שום אהבה גשמית אינה יכולה להתחרות באהבתו.

7 ובחיי ראי' [ראייה] זו צריך להיות נצחית ותמידית [ותמידית] ומי שאינו מסתכל בזה תמיד עליו נאמר והכסיל בחושך הולך.

ראייה זו צריכה להיות מתמדת וקבועה; ועל מי שאינו מתבונן בכך תמיד נאמר: "והכסיל בחושך הולך".

"ראייה" זו אינה צריכה להיות רגע חולף, אלא להימשך ולהיות קבועה. על מי שאינו משאיר אותה לנגד עיניו תמיד אומר קהלת: "הכסיל הולך בחושך".

מה שאין כן החכם עיניו בראשו²⁹ שיהיה תמיד לנגד עיניו חיותו וקיומו מאור אין סוף ב"ה וככה תהי' [תהיה] אהבת הוי"ה תקועה בלבו תמיד ותהיה נפשו קשורה באלהי' [באלקים] חיים קשר נפלא וחזק לעד ולעולמי עולמים.

לא כן החכם, ש"עיניו בראשו": חיותו וקיומו מאור אין סוף, ברוך הוא, יהיו תמיד לנגד עיניו. וכך תהיה אהבת הוי"ה קבועה תמיד בלבו, ונפשו תהיה קשורה באלקים חיים בקשר נפלא וחזק, לעד ולעולמי עולמים.

החכם, ש"עיניו בראשו", רואה תמיד לנגד עיניו שחייו וקיומו באים מאור אין סוף. כך אהבת ה' נשארת קבועה בלבו, ונפשו קשורה באלקים חיים בקשר נצחי.

8 וזהו ענין חילא דתיובתא יתיר ותדיר הנזכר בזה"ק [בזהר הקדוש] לתקון פגם הברית³⁰ כי ברית הוא ענין התקשרות³¹ ובקדושה הוא ענין התקשרות נפשו בשרשו וחיותו ובהפך זלע"ז [זה לעומת זה] הוא ההתקשרות בתאוות עוה"ז ותענוגות בני"א [בני אדם]

וזהו פירוש "הכוח הגדול והתמידי של התשובה" הנזכר בזהר הקדוש, לתיקון פגם הברית. ברית פירושה קשר: בקדושה זהו קשר נפשו של האדם לשורשו ולחיותו; ואילו בצד שכנגד, "זה לעומת זה", זהו קשר לתאוות העולם הזה ולתענוגות בני האדם.

הזהר מדבר על כוח "גדול ותמידי" של תשובה, הדרוש לתיקון "פגם הברית" — הכינוי המסורתי לחטאים הקשורים לכוח ההולדה, שעליו נחתמת ברית המילה. אדמו"ר הזקן מסביר את הסיבה לכך: ברית פירושה קשר. בקדושה היא קושרת את הנפש למקורה; מקבילתה בצד שכנגד קושרת את האדם לתאוות ולתענוגות העולם הזה.

ולכן התיקון הוא להפך לבו מהפוך להפוך מן הקצה אל הקצה ממש לדבקה נפשו בשרשו וחיותו הנמשך ממנו ית'

לכן התיקון הוא להפוך את לבו מן ההפך אל ההפך, ממש מן הקצה אל הקצה, כדי שנפשו תידבק בשורשה ובחיותה הנמשכת ממנו יתברך,

מכיוון שהפגם נוצר מקשר בכיוון הלא נכון, התיקון הוא היפוך גמור: הפניית הלב מקצה אחד לקצה השני. אותה יכולת להתקשר קושרת כעת את הנפש לשורשה ולמקורה באלוקים.

שהוא אל חי וקים בחיי ברית המקשר וממשיך החיות מבחי סוכי"ע להיות ממכ"ע [ממלא כל עלמין] להחיות נפש כל חי ורוח כל בשר איש³² שתהיי [שתהיה] דבקות אמתי ותמידי

שהוא אל חי וקיים, בחינת הברית הקושרת וממשיכה את החיות מבחינת סוכב כל עלמין, כדי שתהיה ממלא כל עלמין ותחיה "נפש כל חי ורוח כל בשר איש"; וכך תהיה דבקות אמיתית ותמידית.

הי כ"אל חי וקיים" מקביל לבחינת הברית — הקשר הממשיך את החיות כלפי מטה: הוא מכניס את האור המקיף את כל העולמות אל האור הממלא כל עולם, וכך מעניק חיים לכל יצור חי, בלשונו של איוב. המטרה היא דבקות אמיתית ותמידית במקור הזה.

וזהו יתיר ותדיר ולא די בזה שהוא מעורר את האהבה בשעת התפלה וכיו"ב [וכיוצא בזה] ואח"כ חולפת ועוברת

וזהו "גדול ותמידי": לא די בכך שהוא מעורר את האהבה בשעת התפילה וכיוצא בזה, ולאחר מכן היא חולפת ועוברת,

זו כוונת הזוהר במילים "גדול ותמידי": אין די בכך שהאדם מרגיש אהבה לה' בזמן התפילה וכדומה, אם לאחר מכן היא דועכת. הקשר צריך להימשך.

כדכתיב קרוב ה' לכל קוראיו³³ לכל אשר יקראוהו באמת ושפת אמת תכון לעד כתי' [כתיב] משא"כ ועד ארגיעה³⁴ כו'.

כמו שכתוב: "קרוב ה' לכל קוראיו, לכל אשר יקראוהו באמת"; ועוד כתוב: "שפת אמת תיכון לעד", שלא כמו "ועד ארגיעה" וכו'.

בספר תהילים נאמר שה' קרוב למי שקוראים אליו "באמת", ובספר משלי נאמר כי "שפת אמת תיכון לעד", ואילו לשון שקר נמשכת "ועד ארגיעה" בלבד. אהבה שחולפת לאחר התפילה שייכת לרגע חולף; האהבה האמיתית נמשכת.

9 והנה בחיי ראיי [ראיה] חושיית³⁵ זו המביא [המביאה] לידי אהבה זו נמשך לישראל מלמע' [מלמעלה] כמ"ש וה' עליהם יראה ויצא כברק חצו³⁶ זה הוא המשכה והארה שמאיר ובא לישראל להיות

והנה, בחינה זו של ראיה מוחשית, המביאה לאהבה זו, נמשכת לישראל מלמעלה, כמו שכתוב: "וה' עליהם יראה ויצא כברק חצו". זוהי המשכה והארה המאירה ובאה לישראל, כדי להיות

"ראיה מוחשית" המביאה לאהבה אינה דבר שהאדם יוצר לבדו; היא נמשכת לישראל מלמעלה. דברי זכריה, "וה' עליהם יראה ויצא כברק חצו", מתארים הארה המבקיעה ונמשכת אל ישראל.

עליהם יראה לראות באור ה' חיי החיים ית' בראי' [בראיה] חושית ולדבקה בו וע"ד זה תקנו לפני ק"ש [קריאת שמע] כל סדר התפלה וברכות השחר ברוך אתה כו'

"עליהם יראה" — לראות באור ה', חיי החיים יתברך, בראייה מוחשית, ולדבוק בו. ועל דרך זו תיקנו לפני קריאת שמע את כל סדר התפילה ואת ברכות השחר: "ברוך אתה" וכו',

מטרת הדבר היא ש"ה' עליהם יראה": שבני ישראל יראו, באורו של ה', את חיי החיים, בבהירות מוחשית כראיית העיניים, וידבקו בו. משום כך תיקנו חכמים את ברכות השחר ואת כל סדר התפילה לפני קריאת שמע.

שאנו מבקשי' [מבקשים] שיאיר לנו אור הוי' בהתגלות כדי שיקבל עליו בקי"ש [בקריאת שמע] מצות ואהבת באמת וזהו הוי' אלהינו. כי הנה ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] גדולים ישראל יותר ממלאכים שממתינים לומי' [לומר] קדוש עד שישראל³⁷ אומרי' [אומרים] למטה.

שבהן אנו מבקשים שאור הוי' יאיר לנו בהתגלות, כדי שבקריאת שמע יקבל עליו אדם את מצוות "ואהבת" באמת. וזהו "הוי' אלקינו". והנה, אמרו רבותינו ז"ל: גדולים ישראל יותר ממלאכים, שממתינים לומר "קדוש" עד שישראל אומרים למטה.

בתפילות אלה אנו מבקשים שאור הוי' יאיר לנו בגלוי, כדי שנוכל לקבל עלינו בקריאת שמע את מצוות אהבת ה' בכנות; זהו "הוי' אלקינו" — אור הוי' נעשה "שלנו". בגמרא נאמר שישראל גדולים מן המלאכים, משום שהמלאכים אינם אומרים קדוש למעלה עד שישראל אומרים אותו למטה.

קטע 3 • 101-16

מדוע ישראל נעלים מהמלאכים

10 ולכאורה אינו מובן שיהיה יתרון זה לאדם בהיותו בעוה"ז מלובש בגוף גשמי ואין לך אדם שאין נופלים לו מחשבות זרות עכ"פ [על כל פנים] מחשבה

לכאורה לא מובן כיצד יכול להיות לאדם יתרון זה כשהוא נמצא בעולם הזה, כשהוא לבוש בגוף גשמי. אין אדם שלא עולות בו מחשבות זרות — לכל הפחות מחשבה

אדמו"ר הזקן מקשה על דברי הגמרא שישראל גדולים מן המלאכים. האדם חי בעולם הזה בתוך גוף גשמי, ואין מי שחף ממחשבות תועות.

שהיא זרה אצלו לפי ערכו הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו והמלאכי [והמלאכים] כולם עומדים ברום עולם מופשטים מחומר הגוף הגשמי וכולם עושים באימה וכיראה רצון קונם מו' ימ"ב [ימי בראשית] בלי שום בטול והפסק אפי' [אפילו] רגע אחד:

שהיא זרה לו לפי ערכו — הגדול לפי גדלותו והקטן לפי קטנותו. ואילו המלאכים כולם עומדים במרומי העולם, מופשטים מחומרו של גוף גשמי, וכולם עושים את רצון בוראם באימה וכיראה, מאז ששת ימי בראשית, בלי שום הפסק או הפרעה, אפילו לרגע אחד.

לכל אחד יש מחשבות שהן "זרות" לפי אמת המידה שלו: לאדם גדול לפי אמת המידה הגבוהה שלו, ולאדם קטן לפי אמת המידה שלו. לעומת זאת, למלאכים אין גוף, והם עובדים את בוראם ביראה בלי הפסק מאז הבריאה. אם כן, כיצד יכול האדם לעלות עליהם?

11 אך הנה המלאכים³⁸ אין אומרים קדוש מצד עצמם רק מצד החיות המתפשט ונמשך בהם רק

אך המלאכים אינם אומרים "קדוש" מצד עצמם, אלא רק מכוח החיות המתפשטת ונמשכת בהם; רק

התשובה מתחילה בכך שהמלאכים אינם אומרים "קדוש" מצד עצמם. השבחה שלהם נובע מהחיות האלקית הזורמת בהם.

שהם אינם תופסים³⁹ מקום לפני חיות אלהות השורה בתוכם והמשכות והתפשטות החיות שבהם הוא הוא האומר והעושה בהם כרצונו באין מונע.

שהרי הם אינם תופסים מקום לפני החיות האלקית השורה בתוכם, והמשכת החיות והתפשטותה בתוכם היא עצמה המדכרת ופועלת בהם כרצונה, ללא כל מעכב.

המלאכים אינם חשים את עצמם כמי שתופסים מקום לפני האלקות שבתוכם. לכן החיות האלקית שבהם היא המדכרת ופועלת בפועל באמצעותם, ללא עיכוב.

12 ולכן כתיב בהגר ותקרא שם⁴⁰ ה' הדובר אליה והוא המלאך שדיבר עמה⁴¹ וכן במלאכים שבאו אצל אברהם כתיב ויאמר שוב אשוב אליך⁴² ובשליחותו של מקום אמר לו כן⁴³ כאלו אמר הקב"ה בכבודו ובעצמו⁴⁴

ולכן נאמר על הגר: "ותקרא שם ה' הדובר אליה" — והרי המלאך הוא שדיבר עמה. וכן נאמר על המלאכים שבאו אל אברהם: "ויאמר: שוב אשוב אליך"; והוא אמר לו זאת בשליחותו של מקום, כאילו הקדוש ברוך הוא עצמו אמר זאת בכבודו ובעצמו.

הכתוב עצמו מראה זאת: כשהמלאך דיבר אל הגר, היא קראה לו "ה' הדובר אליה"; והמלאך שאמר לאברהם "שוב אשוב אליך" דיבר, כפי שאומר רש"י, בשליחותו של מקום, כאילו הקדוש ברוך הוא עצמו דיבר.

והיינו לפי שאין תופסים מקום נגד חיות אלהות המדבר בהם ואינם רק מעבר שעל ידיהם יומשך הדבור והפעולה למטה.⁴⁵

כלומר, הם אינם תופסים מקום מול החיות האלקית שמדברת בתוכם, והם אינם אלא מעבר שדרכו נמשכים הדיבור והפעולה למטה.

הסיבה היא שלמלאכים אין מעמד עצמאי מול האלקות המדברת באמצעותם. הם רק צינור שדרכו עוברים הדיבור והפעולה האלקיים אל העולם שלמטה.

והמשכה והשפעה זו היא דרך השתלשלות כמ"ש וקרא זא"ז [זה אל זה / זה את זה] ואמר קדוש ותרגמו ומקבלין דין מן דין⁴⁶ אלא שבלשון מקרא נאמר אל המשפיעים שקורא וממשיך שפע זה לזה ובלשון תרגום נאמר על המקבל בחי נוקבא.⁴⁷

המשכה והשפעה זו נעשית בדרך השתלשלות, ככתוב: "וקרא זה אל זה ואמר קדוש", ובתרגום: "ומקבלין דין מן דין". אלא לשון המקרא נאמרת על המשפיעים, שכן האחד קורא וממשיך שפע אל האחר, ואילו לשון התרגום נאמרת על המקבל, בחינת נוקבא.

השפע עובר מטה, מדרגה אחר מדרגה, דרך השתלשלות העולמות, כמתואר אצל השרפים בישעיהו: "וקרא זה אל זה". התרגום מפרש: "ומקבלין דין מן דין" — הפסוק עוסק במשפיע, הקורא ומעביר את השפע הלאה, ואילו התרגום עוסק במקבל, שהוא במונחי הקבלה נוקבא, הבחינה הנקבית המקבלת.

13 והנה מצד החיות לא שייך לומר על הקב"ה שהוא קדוש ומובדל דמשמע שיש עוד דבר נפרד ויש זולתו אלא שהוא קדוש ומובדל ממנו.

והנה, מצד החיות לא שייך לומר על הקדוש ברוך הוא שהוא קדוש ומובדל, שכן משמע מכך שיש דבר נפרד נוסף, שקיים מלבדו, אלא שהוא קדוש ומובדל ממנו.

מצד החיות האלווקית עצמה, אין משמעות לכינוי "קדוש" במונח של נפרד. נפרדות משמעה שיש משהו אחר שקיים בנפרד ממנו, ומצד זה אין דבר כזה.

ובאמת אומרים איה מקום כבודו כו' כמ"ש במ"א עד שנמשך החיות למטה לישראל המלובשים בגוף הגשמי שהוא דבר נפרד ויש בפ"ע [בפני עצמו] ומכסה ומסתיר קדושת החיות ואז

ואכן אומרים: "איה מקום כבודו" וכו', כפי שמבואר במקום אחר — עד שהחיות נמשכת למטה, לישראל המלובשים בגוף גשמי, שהוא דבר נפרד וקיים בפני עצמו, ומכסה ומסתיר את קדושת החיות. ואז,

אכן, המלאכים אומרים "איה מקום כבודו", בלשון הקדושה. המילים "קדוש ומובדל" מקבלות משמעות רק כשהחיות מגיעה ליהודים שבגופם הגשמי, החווים את עצמם כישויות נפרדות ומסתירים את הקדושה שבתוכם.

ע"י אתעדלית [אתערותא דלתתא] בביטול גוף הגשמי לגבי הרוחניות ומקור החיות שבו בהגלות אור ה' למטה במה שאומרים ברוך אתה וכו'

על ידי אתערותא דלתתא, בביטול הגוף הגשמי בפני הרוחניות ומקור החיות שבו, כאשר אור ה' מתגלה למטה באמירת "ברוך אתה" וכו',

אז, כאשר יהודי מעורר אתערותא דלתתא ומבטל את גופו בפני החיות הרוחנית שבו, אור ה' מתגלה למטה, כמו באמירת "ברוך אתה" בברכה.

ומצד הגוף שייך לומר אליו ית' שהוא קדוש ומובדל ולכן גם המלאכים אומריי [אומרים] קדוש וגוי

מצד הגוף שייך לומר עליו יתברך שהוא קדוש ומובדל. לכן גם המלאכים אומרים "קדוש" וגוי,

מצד הגוף יש כעת משמעות לכינוי "קדוש": ה' נבדל ממנו ונעלה ממנו. משום כך גם המלאכים אומרים "קדוש".

שהארה והמשכה זו שישאל ממשיכים למטה עוברת דרך המלאכים וג' פעמים קדוש כנגד ג' צמצומים שיש דרך כלל עד שיומשך ויתפשט למטה הארה זו להיות נק' בשם ה' צבאות שבכל אלו הצמצומים הוא קדוש ומובדל.

שכן הארה והמשכה זו שישאל ממשיכים למטה עוברת דרך המלאכים. שלוש פעמים "קדוש" מכוונות כנגד שלושה צמצומים כלליים, עד שהארה זו נמשכת ומתפשטת למטה ונקראת בשם הוי' צבאות; בכל הצמצומים האלה הוא קדוש ומובדל.

האור שישאל ממשיכים למטה עובר דרך המלאכים. אמירת "קדוש" שלוש פעמים מכוונות כנגד שלושה צמצומים כלליים, שדרכם האור יורד עד שהוא נקרא "הוי' צבאות", ובכל הצמצומים האלה ה' נשאר קדוש ומובדל.

14 והנה הארה והמשכה⁴⁸ שמתפשט למט' [למטה] בישראל לבטל הגוף אליו ית' יש לו יתרון על האור וחיות המתפשט במלאכים כיתרון אור הבא מן החשך⁴⁹ שיש לה תוספת אורה ושמחה שגם הגוף נעשה מרכבה ליחודו ית'.

והנה, להארה ולהמשכה המתפשטות למטה בישראל כדי לבטל את הגוף אליו יתברך, יש יתרון על האור והחיות המתפשטים במלאכים, כיתרון האור הבא מן החושך: יש בהן תוספת אור ושמחה, שכן גם הגוף נעשה מרכבה לייחודו יתברך.

האור שישאל ממשיכים אל תוך הגוף, ובכך גורמים גם לגוף עצמו להיות בטל לה', גדול מן האור הנמשך אל המלאכים. בדומה לייחודו האור הבא מן החושך, אור שהתגבר על החושך מאיר יותר ומביא עמו שמחה נוספת. גם הגוף נעשה "מרכבה" — כלי שאין לו רצון משלו, והוא מסור כולו לייחודו של ה'.

15 ולכן אומרים ה' אלהינו שלנו ממש כמו ע"ד משל האדם מתפאר את עצמו בשלו אף בבחי' רגל שבו

לכן אומרים "הוי' אלקינו" — שלנו ממש. בדומה לכך, אדם מתגאה במה ששייך לו, אפילו בבחינת הרגל שבו,

לכן אנו קוראים להוי' "אלקינו": הוא באמת שלנו. אדם מתגאה במה ששייך לו, אפילו ברגלו, שהיא החלק הנמוך ביותר בגופו.

משא"כ בשל אחרים אינו מתפאר אפי' [אפילו] ביד שהיא חשובה יותר כיון שאינו שלו כך הנה הארה

והמשכה זו אף שהיא רק זיו והארה בעלמא שירדה מטה מטה

ואילו במה ששייך לאחרים אינו מתגאה, אפילו ביד, החשובה יותר, מכיוון שאינה שלו. כך גם הארה והמשכה זו, אף שאינה אלא זיו והארה בלבד, שירדו למטה מטה,

אדם אינו מתגאה במה ששייך למישהו אחר, אפילו ביד, שהיא חשובה יותר. כך גם האור המגיע לישראל אינו אלא זיו קלוש, שירד למטה מאוד.

והיא בחי' רגל לעיקר האור של מעלה שאינה יכולה להתפשט בתוך הגוף שאותו האור נקי בחי' ראש

לגבי זה מ"מ הנה אלהינו זה ממש שלנו כדכתיב בנים אתם להי' ⁵⁰ אלהיכם.

והיא בבחינת רגל ביחס לאור העיקרי שלמעלה, שאינו יכול להתפשט בתוך הגוף; אותו אור נקרא בחינת ראש ביחס לבחינה זו. ואף על פי כן, הרי זה "אלקינו" — שלנו ממש, כמו שכתוב: "בנים אתם להי' אלקיכם".

בהשוואה לאור העיקרי שלמעלה, שאינו יכול להיכנס לגוף, הארה זו היא בבחינת "רגל" ביחס ל"ראש". ואף על פי כן, דווקא זהו "אלקינו", שלנו ממש, כפי שאומרת התורה: "בנים אתם להי' אלקיכם".

16 וברא כרעא דאבוה ⁵¹ שנעשה כמו בחי' רגל לגבי האדם שהוא עצמית אחד ולכן אמרו רז"ל [רבותינו זכרונם

לברכה] בטל רצונך מפני רצונו ⁵²

"בן הוא רגל אביו" (ברא כרעא דאבוה), שכן הוא נעשה כמו רגל ביחס לאדם, והוא עצם אחד [עמו]. לכן אמרו חז"ל: "בטל רצונך מפני רצונו":

האמרה הארמית "בן הוא רגל אביו" פירושה שהילד הוא המשך של אביו, כמו רגל השייכת לאותו גוף, עצם אחד עמו. כילדיו של ה'; ישראל הם "רגליו", ולכן לימדו חז"ל: "בטל רצונך מפני רצונו".

דהיינו להיות בחי' רגל אצל הקב"ה ולהיות בטל אצלו ולעשו' רצונו שכמו שהרג' [שהרגל] בטל לגבי

האד' שלכל אשר יחפוץ יטנו ⁵³ ואין לה רצון וחפץ אחר כלל.

כלומר, להיות בבחינת רגל אצל הקדוש ברוך הוא, להיות בטל אליו ולעשות את רצונו; שכן כשם שהרגל בטלה לאדם — "לכל אשר יחפוץ יטנו" — ואין לה שום רצון או חפץ אחר.

להיות "רגל" להי' פירושו שלא יהיה לאדם רצון משלו, אלא שיעשה את רצונו, כפי שהרגל נשמעת לאדם. המילים "לכל אשר יחפוץ יטנו" לקוחות מהפסוק במשלי העוסק בלב המלך הנתון ביד ה'.

קטע 4 • 171-18

אהבה מלמעלה ותורה מלמעלה

17 וזהו שאוי [שאומרים] בתחלת ברכות השחר הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה⁵⁴ כי התעוררות

וזהו שאומרים בתחילת ברכות השחר: "הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה". כי ההתעוררות

ברכת הבוקר הראשונה מודה להי "הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה". אדמו"ר הזקן מפרש אותה כתיאור האופן שבו אהבה ויראה מתעוררות באדם.

בחי' האהבה והיראה שבא לאדם אינם מצד עצמם כ"א שבא לו מלמעלה ע"י בחי' שכוי רוחניות שיש למעלה שהוא המבחין בין יום ובין לילה

של בחינת אהבה ויראה שבאה לאדם אינה באה מכוחה עצמה, אלא מלמעלה, באמצעות בחינה של "שכוי" רוחני שקיים למעלה, והוא המבחין בין יום ובין לילה,

אהבה ויראה אינן מתעוררות באדם מכוחו שלו; הן באות אליו מלמעלה, באמצעות "שכוי" רוחני המבחין בין "יום" ובין "לילה".

דהיינו בין חסדים לגבורות ע"י המשכת בינה עלאה וכן עד"ז כל שאר הברכות וכל סדר התפלה למתבונן בהם ומשכיל על דבר ימצא.⁵⁵

כלומר, בין חסדים לגבורות, באמצעות המשכת בינה עלאה. וכך גם כל שאר הברכות וכל סדר התפילה: מי שמתבונן בהם ומעמיק בדבר ימצא זאת.

ה"יום" וה"לילה" שבברכה הם החסדים, שמקורם באהבה, והגבורות, שמקורן ביראה; ההבחנה ביניהם נעשית באמצעות המשכת בינה עלאה. משום כך הברכה מדברת על כינת השכוי. כך אפשר להבין גם את שאר הברכות ואת התפילות, אם מתבוננים בהן.

אך כדי להמשיך לו האהבה שיבא לו מלמעלה צריך מתחלה לבטש את הגוף ולהכניעו ולהשפילו במרירות

אולם כדי להמשיך אליו את האהבה שתבוא אליו מלמעלה, עליו תחילה לשבור את גסות הגוף, להכניעו ולהשפילו במרירות,

כדי להמשיך את האהבה מלמעלה, על האדם לשבור תחילה את גסות הגוף, להכניעו ולהשפילו מתוך מרירות על ריחוקו מהי.

כמ"ש במ"א. כדכתיב קרוב הי' לנשברי לב⁵⁶ ואת דכאי רוח יושיע. וכדכתיב זבחי אלהים רוח נשברה.⁵⁷

כפי שמוסבר במקום אחר. וכמו שכתוב: "קרוב הי' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע"; וכן כתוב: "זבחי אלקים רוח נשברה".

שני פסוקים תומכים בכך: הי' קרוב לנשברי לב, ו"זבחי אלקים רוח נשברה".

כי בכדי שיומשך בחי הוי"ה לבחי' אלהים שלנו צריך מתחלה לעשות זבחי אלהים שדרך ההוא נמשך בחי הוי"ה.

שכן כדי להמשיך את בחינת הוי" אל בחינת אלקים שלנו, צריך תחילה להקריב "זבחי אלקים", שכן בדרך זו נמשכת בחינת הוי"ה.

לשמות יש כאן חשיבות. כדי להמשיך את הוי"ה — שם ה' כפי שהוא נעלה מהעולם ומחיה אותו — אל "אלקים שלנו", שם המבטא את הסתרו בתוך הטבע, יש להקריב תחילה "זבחי אלקים", כלומר רוח נשברה; בדרך זו נמשכת בחינת הוי"ה.

18 והנה כל זה נקרא אתערותא דלתתא מלמטה למעלה והוא ענין התפלה. אבל ענין התורה היא בחי מלמעלה למטה.

והנה כל זה נקרא אתערותא דלתתא, מלמטה למעלה, וזהו ענין התפילה. אך עניינה של התורה הוא בחינה של "מלמעלה למטה".

כל עבודת ה' שתוארה עד כה, ובכללה התפילה, היא "אתערותא דלתתא" העולה מלמטה למעלה. התורה פועלת בכיוון ההפוך, מלמעלה למטה.

והוא בחי' ובכל נפשך דהיינו שיומשך ויתפשט בכל כחות הנפש במחשבי' [במחשבה / במחשבת] דבור ומעשה ונק' אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] שע"ז מעורר למעלה בחי' חכמתו ורצונו חכים

וזהו בחינת "ובכל נפשך": היינו, שהדבר יימשך ויתפשט בכל כוחות הנפש, במחשבה, בדיבור ובמעשה. והיא נקראת אתערותא דלעילא, שכן באמצעותה מעוררים למעלה את בחינת חכמתו ורצונו, "חכים

התורה מקבילה ל"ובכל נפשך", מפני שהיא ממשיכה את חכמת ה' אל כל כוחות הנפש: מחשבה, דיבור ומעשה. היא נקראת "אתערותא דלעילא", משום שלימוד התורה מעורר את חכמתו ורצונו של ה' עצמו, שהם "חכים ולא בחכמה ידיעא" — למעלה מכל חכמה שביכולתנו לתפוס.

ולא בחכמה ידיעא שהתורה היא חכמתו ורצונו ית' אלא שמלובשת בענינים גשמיים. וזהו ענין קורא בתורה כמ"ש כמ"א:

ולא בחכמה ידיעא; שהרי התורה היא חכמתו ורצונו יתברך, אלא שהם מלובשים בענינים גשמיים. וזהו ענין "קורא בתורה", כפי שנתבאר במקום אחר.

התורה היא חכמתו ורצונו של ה' עצמו, אף שהם מלובשים בענינים גשמיים. המילה "קורא" פירושה גם קורא וגם קורא למישהו; כאן הדברים מתייחסים לביאור שניתן במקום אחר לענין "קורא בתורה".

קטע 5 • 191-23

בכל מאדך: אהבת התשובה

19 ובכל מאדך⁵⁸ הוא ענין התשובה כי גדולה תשובה⁵⁹ שמקרכת את הגאולה. ומאד הוא לשון רבוי

הרבה יותר מכדי מדתו

"ובכל מאדך" הוא עניינה של תשובה, שהרי "גדולה תשובה, שמקרכת את הגאולה". "מאד" הוא לשון של ריבוי, הרבה מעבר למידה הראויה.

הביטוי השלישי בציווי של קריאת שמע, "ובכל מאדך", הוא תשובה, שעליה אמרו חז"ל שהיא גדולה מפני שהיא מקרכת את הגאולה. "מאד" פירושו "הרבה מאד" — מעבר למידה הרגילה, ולכן הוא מתאר אהבה שאין לה גבולות.

כי אהבת ככל לבבך ובכל נפשך הוא נמשך מהתפשטות גילוי אלהותו השוכן בתחתונים שאינו אלא זיו והארה בלבד. כמ"ש ויצא כברק חצו⁶⁰ שאינו אלא מחשבה אחת בלבד. כמ"ש היוצר יחד לבם⁶¹ וגו'.

שהרי האהבה "בכל לבבך ובכל נפשך" נמשכת מהתפשטות גילוי אלקותו השוכנת בתחתונים, שאינה אלא זיו והארה בלבד, ככתוב: "ויצא כברק חצו", שאין זה אלא מחשבה אחת בלבד, ככתוב: "היוצר יחד לבם" וגו'.

האהבה "בכל לבבך ובכל נפשך" נובעת מהאלקות המתגלה בתוך הבריאה, שאינה אלא הארה בלבד, כמו הבזק יחיד של ברק. דברי זכריה "ויצא כברק חצו" ודברי תהילים "היוצר יחד לבם" מראים שכל הבריאה נוצרת מתוך "מחשבה" אלקית אחת.

20 וע"ד משל כשם שמחשבי' אחת אינה נחשבת לכלום לגבי מהותו ועצמותו של האדם שיכול לחשוב מחשבות אין קץ ומספר.

למשל, מחשבה אחת אינה נחשבת לכלום ביחס למהותו ועצמותו של אדם, שיכול לחשוב מחשבות בלי סוף ובלי מספר,

המשל הוא שמחשבה אחת אינה נחשבת לעומת האדם שחושב אותה, שהרי הוא יכול לחשוב מחשבות בלי סוף.

כך על אחת כמה וכמה שאין המחשבה זו נחשבת לכלום נגד עצמותו ית' כי אתה הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא כו'.

כך, על אחת כמה וכמה, מחשבה זו אינה נחשבת לכלום לעומת עצמותו יתברך; שהרי "אתה הוא קודם שנברא העולם, ואתה הוא" וכו'.

על אחת כמה וכמה, ה"מחשבה" האחת שממנה באה הבריאה כולה אינה נחשבת לעומת עצמותו של ה'. בתפילה נאמר: "אתה הוא קודם שנברא העולם, ואתה הוא" לאחר שנברא; הבריאה אינה משנה בו דבר.

21 ואני הוי"ה לא שניתני⁶² וכל ימות עולם הזה ועולם הבא וג"ע [וגן עדן] התחתון והעליון וימות המשיח ותחיית המתים אינו נחשב אצלו

"ואני, הוי", לא שניתני". כל ימי העולם הזה והעולם הבא, גן עדן התחתון והעליון, ימות המשיח ותחיית המתים, נחשבים בעיניו

הפסוק של מלאכי, "ואני, הוי", לא שניתני, משלים את הרעיון. כל התקופות — העולם הזה והעולם הבא, גן עדן התחתון והעליון, ימות המשיח ותחיית המתים — אינן אלא רגע קצר בעיניו.

אלא כרגע קטן וכמ"ש במ"א וזו היא עבודת ניצוץ הנשמה⁶³ המתפשט ומתלבש בגוף הגשמי כי לא כל הנשמה כולה מתלבש בתוך הגוף

אלא כרגע קצר, כפי שמוסבר במקום אחר. וזוהי עבודת ניצוץ הנשמה שמתפשט ומתלבש בגוף הגשמי; שכן לא הנשמה כולה מתלבשת בתוך הגוף,

העבודה של אהבה בכל לבבך ובכל נפשך היא עבודתו של "ניצוץ" הנשמה המלוכש בגוף. רק ניצוץ מן הנשמה נכנס בפועל לתוך הגוף.

רק ניצוץ והארה ממנה בלבד ועיקרה ושרשה נשאר למעלה בבחי' מקיף והניצוץ המתפשט למטה נקי רגל לגבי בחי' עליונה שלמעלה שנק' בחי' ראש

אלא רק ניצוץ והארה ממנה, ואילו עיקרה ושרשה נשארים למעלה, בבחינת מקיף. הניצוץ שמתפשט למטה נקרא "רגל" ביחס לבחינה העליונה שלמעלה, הנקראת בחינת "ראש",

עצם הנשמה ושרשה נשארים למעלה בבחינת מקיף, המקיף את האדם בלי להיכנס לתוכו. הניצוץ שלמטה נקרא "רגל", ואילו העצם שלמעלה נקרא "ראש".

משא"כ בחי' בכל מאדך הוא בחי' עיקר הנשמה בחי' הראש שבה והיינו בטול הנפש במציאות ממש להשתפך אל חיק אביה ממש מצד מהותו ועצמותו

ואילו בחינת "ככל מאודך" היא עבודת עיקר הנשמה, בחינת הראש שבה: ביטול הנפש במציאותה ממש, עד שהיא נשפכת אל חיק אביה ממש, מצד מהותו ועצמותו,

האהבה של "ככל מאודך" היא עבודת עצם הנשמה, בחינת ה"ראש" שבה: ביטול שלם כל כך, עד שמציאות הנפש עצמה מתבטלת, והיא נשפכת אל חיק אביה. היא פונה אל ה' כפי שהוא במהותו ובעצמותו.

שהוא רם ונשא לאין קץ ולא שייך עליו לאמר מצד עצמו לא ממלא כל עלמין ולא סוכ"ע שאינו בגדר עלמין כלל וכמ"ש במ"א:

שהרי הוא רם ונישא עד אין קץ; ומצד עצמו לא שייך לומר עליו שהוא ממלא כל עלמין או סובב כל עלמין, שכן אינו בגדר עולמות כלל, כפי שמוסבר במקום אחר.

ה' בעצמותו נעלה לאין שיעור. ביחס אליו עצמו אי אפשר אפילו לומר שהוא "ממלא כל עלמין" או "סובב כל עלמין", שכן שני הביטויים מתארים אותו רק ביחס לעולמות.

22 והנה הזוכה לבחיי אהבה רבה ועצומה כזו הוא הבעל תשובה כי להיות שהיה בהפוך והיתה נפשו בארץ ציה ועיף.⁶⁴ ויזעקו אל הוי"ה וגוי.

והנה, מי שזוכה לאהבה רבה ועצומה כזאת הוא בעל התשובה, שכן הוא היה במצב ההפוך [מכך], ונפשו הייתה "בארץ ציה ועיף", "ויזעקו אל הוי"ה וגוי",

האהבה העצומה הזאת שייכת במיוחד לבעל התשובה, למי ששב. לאחר שהיה רחוק מהי ונפשו צמאה "בארץ ציה ועיף", הוא זועק אליו.

אזי יתגלה אהבה רבה ועצומה כזו להיות בכלות נפשו ממש. וזהו ופרעה הקריב ואמרו רז"ל [רבתינו זכרונם לברכה] שהקריב את לבם של ישראל⁶⁵ לאביהם שבשמים.⁶⁶

אז יתגלה אהבה רבה ועצומה כזאת, עד שנפשו ממש תצא מכלות. וזהו [פירוש] "ופרעה הקריב", שעליו אמרו רז"ל שהוא קירב את לבם של ישראל לאביהם שבשמים.

מתוך הריחוק הזה פורצת אהבה חזקה כל כך, עד שנפשו כמעט יוצאת. חז"ל פירשו את "ופרעה הקריב", שנאמר כשפרעה רדף אחרי ישראל אל הים, כקירוב לבם של ישראל לאביהם שבשמים בידי פרעה: האיום מצד הרודף נעשה הגורם לשיבתם.

ולכן נק' בחיי אהבה זו מאד כמארז"ל [כמאמר רבתינו זכרונם לברכה] והנה טוב זה מלאך החיים.⁶⁷ מאד זה מלאך המות.^{68,69} שעיי"ז יתרבה ויתגדל תשוקת האהבה ביתר שאת ויתר עז⁷⁰ ויוסף אומץ דבקותו:

לכן נקראת בחינה זו של אהבה "מאוד", כפי שאמרו חז"ל: "והנה טוב" — זה מלאך החיים; "מאוד" — זה מלאך המוות. על ידי כך תתרבה ותגדל תשוקת האהבה "ביתר שאת וביתר עוז", ויתחזק כוח דבקותו.

לכן אהבה זו נקראת "מאוד". במדרש על "טוב מאוד" נאמר ש"טוב" הוא מלאך החיים ו"מאוד" הוא מלאך המוות. ה"מאוד" שבא מצד המוות — כאן, הריחוק שהיה לבעל התשובה בעבר — מעצים מאוד את הכמיהה, ומחזק את דבקותו בה.

23 וזהו שמאלו תחת לראשי שעיי" בחיי שמאל דוחה שהיה בו מתחלה על כן ירום ראש⁷¹ ומתנשא בבחי עבודת הראש⁷² של הנשמה כנ"ל. וזהו ענין מעלת הזהב על הכסף הנזכר בלקוטי אמרים.⁷³

וזהו "שמאלו תחת לראשי": באמצעות בחינת "שמאל דוחה" שהייתה בו בתחילה, "לכן ראשו מתרומם", והוא מתעלה לבחינת עבודת ה"ראש" של הנשמה, כפי שנאמר לעיל. וזהו ענין מעלת הזהב על הכסף, הנזכר בלקוטי אמרים.

כעת מתבאר הפסוק הפותח: "שמאלו תחת לראשי". ה"דחייה" שהייתה קודם לכן היא שמרוממת את האדם לעבודת ה"ראש" של הנשמה — האהבה "בכל מאודך". בתניא מכונה אהבה נעלית זו "זהב", והיא עולה על ה"כסף" של האהבה הרגילה.

קטע 6 • 241-26

החיבוק של יד ימין

24 והבחינה שוב שאחר זה הוא בחי' וימינו תחבקני.⁷⁴ שימינו הם תורה ומצות בחי' חסד ומים שיורדים ממקום גבוה למקום נמוך והם מחבקין את האדם כדרך שמחבק האדם את חברו מאחוריו ואינו מניחו ליפול.

ומדרגת ה"שוב" שבאה לאחר מכן היא בחינת "וימינו תחבקני". "וימינו" היא התורה והמצוות, בחינת חסד ומים היורדים ממקום גבוה למקום נמוך; והם מחבקים את האדם, כמו אדם המחבק את חברו מאחור ואינו מניח לו ליפול.

לאחר העלייה של הנשמה בא ה"שוב" — התנועה בחזרה אל החיים: החיבוק של יד ימין, שהיא התורה והמצוות. הן בחינת חסד, והן דומות למים הזורמים ממקום גבוה למקום נמוך; הן אוחות באדם מאחור, כמו אדם האוחז בחברו כדי שלא ייפול.

כך ע"ד משל התורה והמצות הם יורדים לבחי' אחוריים להתלבש בענינים גשמיים להאחז את האדם שלא יפול כשפונה אחר תפלה לעסקיו ויהיה סור מרע ועשה

כך גם, בדרך משל, התורה והמצוות יורדות לבחינת אחוריים, להתלבש בענינים גשמיים, כדי לאחז באדם ולא להניח לו ליפול כשהוא פונה לאחר התפילה לעסקיו, ואז יהיה "סור מרע ועשה"

התורה והמצוות יורדות לבחינת "אחוריים" — הרובד החיצוני — כשהן מתלבשות בענינים גשמיים. הן אוחות באדם כשהוא פונה מן התפילה אל עניני היום-יום שלו, כדי שיהיה "סור מרע ועשה טוב".

טוב והם יורדים ממקום גבוה ציצית קבלת עול מלכות שמים וארבע פרשיות של תפלין כנגד חכמה ובינה וחסד וגבורה של הקב"ה. פ' ראשונה קדש לי כל בכור⁷⁵ רמז לחכמה.⁷⁶

טוב". והן יורדות ממקום גבוה: ציצית, קבלת עול מלכות שמים, וארבע פרשיות התפלין, שהן כנגד חכמה, בינה, חסד וגבורה של הקדוש ברוך הוא. הפרשה הראשונה, "קדש לי כל בכור", רומזת לחכמה;

הן באות ממקום גבוה מאוד: ציצית, קבלת עול מלכותו של ה', וארבע פרשיות התפלין, שהן כנגד חכמה, בינה, חסד וגבורה של ה'. הפרשה הראשונה, "קדש לי כל בכור", רומזת לחכמה, המכונה בקבלה "קודש".

פ' שניה כי ישאלך בנך מה זאת⁷⁷ שהוא ענין התבוננות דקיימא לשאלה. פ' שמע מפורש בה ואהבת. פ' והיה אם שמוע מפורש בה השמרו לכם⁷⁸ וגו'.

הפרשה השנייה, "כי ישאלך בנך מה זאת", עניינה התבוננות, שהיא דבר העומד לשאלה (דקיימא לשאלה); בפרשת שמע נאמר במפורש "ואהבת"; ובפרשה "והיה אם שמוע" נאמר במפורש "השמרו לכם" וגו'.

הפרשה השנייה, "כי ישאלך בנך מה זאת", עוסקת בהתבוננות, שהיא "עומדת לשאלה" ומבררת — בחינת בינה. פרשת שמע מצווה על אהבה, בחינת חסד, ו"והיה אם שמוע" מזהירה: "השמרו לכם" — בחינת גבורה.

25 ולזה אומרים אשר קדשנו במצותיו כמ"ש במ"א. וזהו והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו⁷⁹ ה' באש.

ולכן אומרים: "אשר קדשנו במצותיו", כפי שמתבאר במקום אחר. וזהו [פירוש] "והר סיני עשן כולו, מפני אשר ירד עליו ה' באש".

מכיוון שהמצוות נמשכות ממקום נעלה כל כך, מברכים עליהן "אשר קדשנו במצותיו". כך גם בסיני: "ההר היה כולו עשן מפני שה' ירד עליו באש" — מתן תורה היה ירידה של ה'.

והר סיני אמרו רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] שירדה שנאה⁸⁰ להעכו"ם [להעובדי כוכבים ומזלות]⁸¹ שהוא בחי' הרע שעל זה נאמר תכלית שנאה שנאתים⁸² ומואס ברע.

ועל הר סיני אמרו רבותינו ז"ל שירדה עליו שנאה כלפי עובדי האלילים; זוהי בחינת הרע, שעליה נאמר "תכלית שנאה שנאתים" ו"מואס ברע".

הגמרא אומרת שההר נקרא סיני משום שירדה עליו שנאה (סינאה) כלפי עובדי האלילים. אדמו"ר הזקן מזהה זאת עם בחינת הרע עצמה, שהיא מושא הפסוקים "תכלית שנאה שנאתים" ו"מואס ברע".

נמשך מפני כי ירד ה' עליו שירד והמשיך למטה באש כמ"ש מימינו אש דת למו⁸³ והוא לחול על ראש רשעים. כהמס דונג מפני אש⁸⁴ יאבדו וגו'.

הדבר נמשך מכך ש"ירד עליו ה'": הוא ירד והמשיך למטה "באש", כפי שנאמר "מימינו אש דת למו"; והאש נועדה לחול על ראש הרשעים: "כהמס דונג מפני אש יאבדו" וגו'.

דחיית הרע הזאת נובעת מן האש שבה ירד ה': התורה היא "אש דת" מיד ימינו. אותה אש שהיא התורה מכלה את הרע, "כהמס דונג מפני אש".

26 וע"ד זה הם כל המצות הן בסור מרע הן בועשה טוב וצדקה כנגד כולם כי צדקה תרומם גוי⁸⁵ להיות בבחי' חבוק שלא יפרד ולא ישוב אחור רק להיות עמו פב"פ [פנים בפנים]

וכך פועלות כל המצוות, הן מצוות של "סור מרע" והן מצוות של "עשה טוב". הצדקה שקולה כנגד כולן, שכן "צדקה תרומם גוי" — היא מעלה את האדם לבחינת חיבוק, כך שלא יפרד ולא יפנה לאחור, אלא יהיה עמו פנים אל פנים,

כל המצוות, הן האיסורים והן מצוות העשה, פועלות בדרך זו, והצדקה שקולה כנגד כולן. "צדקה תרומם גוי": היא מעלה את האדם אל חיבוקו של ה', כך שלא יתרחק ולא יפנה לו עורף, אלא יישאר עמו "פנים אל פנים".

כמ"ש יאר הוי"ה פניו אליך⁸⁶ וגוי כמ"ש במ"א. וזהו ונתנו איש כפר נפשו⁸⁷ בפקוד אותם.

כמו שכתוב: "יאר הוי" פניו אליך" וגוי, כפי שמוסבר במקום אחר. וזהו [פירוש] "ונתנו איש כופר נפשו בפקוד אותם".

כמו בברכת הכהנים: "יאר הוי" פניו אליך". זהו פירוש הפסוק בפרשתנו: "ונתנו איש כופר נפשו בפקוד אותם" — הכופר שניתן בעת המפקד הוא הצדקה.

כלומר אשר יפקד ויחסר פגם האות שלהם אזי התקון הוא ע"י צדקה שע"י מקשר ומעלה נפשו להוי"ה. ועמ"ש במ"א ע"פ שאו את ראש כו' לגלגלתם:^{88,89}

כלומר, כאשר יש דבר שנפקד וחסר, פגם באות שלהם, התיקון הוא באמצעות הצדקה, שעל ידה הוא קושר את נפשו להוי"ה ומעלה אותה אליו. ועיין במה שכתוב במקום אחר על הפסוק "שאו את ראש" וגוי, "לגלגלתם".

"בפקוד", כלומר "כאשר מונים", נדרש גם במשמעות של דבר שנפקד וחסר: כשיש חיסרון ופגם ב"אות" שלהם, התיקון הוא באמצעות הצדקה, הקושרת את הנפש ומעלה אותה להוי"ה. ה"אות" מזכירה את הברית, המכונה "אות ברית", שפגמה נדונה בפסוק 8. בהערת קה"ת מצוין שההפניה המסיימת, "ל"שאו את ראש... לגלגלתם", נוספה בידי הצמח צדק.

בעבודה

החזק תמיד מול עיניך את הידיעה שה' הוא עצם חיך, כדי שאהבת ה' לא תדעך כשהתפילה מסתיימת. לפני שמבקשים אהבה זו, יש להכניע את הגוף בלב נשבר. מי שנפל לריחוק גדול צריך לדעת שהריחוק שלו יכול להפוך לאהבה הגדולה מכולן; ולאחר התפילה, התורה, המצוות ובעיקר הצדקה מייצבות את האדם בענייני היום-יום.

שאלות לשיחה

1. כיצד יכולה "יד שמאלו" של ה', הדחייה שמעוררים מעשי האדם, להפוך לסיבה להרמתו?
2. מדוע האהבה הבאה מתוך "ראיית" ה' כחיותו של האדם צריכה להיות תמידית, ומה אומר אדמו"ר הזקן על אהבה שמורגשת רק בזמן התפילה?
3. אם המלאכים עובדים את ה' בלי הפסקה, באיזה מובן ישראל נעלים מהם?
4. מה ההבדל בין אהבה "בכל לבבך ובכל נפשך" לבין אהבה "בכל מאדך", ומדוע בעל התשובה מגיע לאחרונה?
5. כיצד התורה והמצוות, והצדקה בפרט, פועלות כ"יד ימינו" המחבקת את האדם לאחר התפילה?

מקורות והפניות

הערות

"חוקת דובראוונא תקס"א".

פסקה 2

7 כי תשא את ראש בניי לפקודיהם

הפסוק מצווה לערוך את המפקד באמצעות מחצית השקל: "כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם". אדמו"ר הזקן מפרש את "לפקודיהם" מלשון פקידה, כלומר פקידה לשם ענישה על חטא.

Exodus 30:12 שמות ל':י"ב

כי תשא את־ראש בני־ישראל לַפְּקֻדֵיהֶם וְנָתַנוּ אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ לְהִי בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם:

When thou takest the sum of the children of Israel, according to their number, then shall they give every man a ransom for his soul unto the L-RD, when thou numberest them; that there be no plague among them, when thou numberest them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

8 אין לך כל פקידה שאין בה מעון העגל

התלמוד מלמד שאין פורענות באה לעולם שאין בה חלק אחד מעשרים וארבעה מחטא העגל הראשון, על הפסוק "ביום פקדיי".

Sanhedrin 102a:15 סנהדרין ק"ב א:ט"ו

אמר רבי אושעיא: עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד, מכאן ואילך משנים ושלשה עגלים. אמר רבי יצחק: אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהקרע ליטרא של עגל הראשון, שנאמר: "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

רש"י חקת יט, כב. וראה סנהדרין קב, א. ירושלמי תענית פ"ד ה"ה.

9 אין לך כל פקידה שאין בה מעון העגל

רש"י, המצטט את רבי משה הדרשן בעניין פרה אדומה, אומר שחטא העגל נשמר כדי להעניש עליו את הדורות: אין פקידה שאין בה פקידה על חטא העגל, כפי שנאמר: "ביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם".

Rashi on Numbers 19:22 רש"י על במדבר י"ט:כ"ב

10 אין לך כל פקידה שאין בה מעון העגל

התלמוד הירושלמי אומר שאין דור שאינו נושא עמו אוקיא אחת מחטא העגל.

Jerusalem Talmud Taanit 4:6 תלמוד ירושלמי תענית ד':ו'

משנה: משנכנס אב ממעטין בשמחה: שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין מלספור ומלכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת. ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין. וכן שמעון בן גמליאל אומר שנה. רבי יהודה מחייב בכפית המיטה ולא הודו לו חכמים: הלכה: אמר רבי יהושע בן לוי. הדיא דאת אמר בבבבין של שמחה. אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונה. אמר שמואל. בכותלא דגנני בקה. רבי בא בר ...

MISHNAH: From the start of Av one restricts happy occasions. The week in which the Ninth of Av falls one is forbid-

פסקה 1

1 שמאלו תחת לראשי

ההערה מפנה את הקורא להערות המקור של הרבי על מאמר זה, שנדפסו קודם לכן במהדורה.

הערת קה"ת

ראה לעיל בציונים לכ"ק אדמו"ר זי"ע. המאמר (בשינויים) עם הגהות באוה"ת פ' כי תשא ע' איתתנד מתחיל "כי תשא". קיצור והמשך כללות הענין ע' איתתסג. קיצור מהדרוש ע' איתתסד. ביאור ע' איתתסח. אודות מאמר זה ראה בתורת שלום — ס' השיחות ע' 169.

2 שמאלו תחת לראשי

האהוב אומר: "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני". אדמו"ר הזקן רואה בשתי הידיים את מידותיו של ה': דחייה וקירוב כלפי ישראל.

Song of Songs 2:6 שיר השירים ב':ו'

שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני:

Let his left hand be under my head, And his right hand embrace me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ב, ו.

3 בענין העולמות

בנוסח אור התורה כתוב "בענין הנהגת העולמות כן", וכך מובהר שדרכו של ה' עם ישראל היא כדרך שבה הוא מנהיג את העולמות.

הערת קה"ת

באוה"ת שם איתתנד: בענין הנהגת העולמות כן: דרך.

4 לבני ישראל עם קרובו

התהלים משבח את ה', שהרים קרן לעמו, "בני ישראל, עם קרובי". הביטוי מתאר את קרבתם של ישראל לה', גם כאשר היד השמאלית מתעוררת.

Psalms 148:14 תהילים קמ"ח:י"ד

וְרָם קָרָן לְעַמּוֹ תְהַלֵּה לְכָל־חַסְדֵּיךָ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קְרֹב הַלְלוּ־קָה:

And He hath lifted up a horn for His people, A praise for all His saints, Even for the children of Israel, a people near unto Him. Hallelujah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

5 ויהי להם למושיע

"אכן, עמי הם, בנים שלא יכזבו; והוא היה להם למושיע". אדמו"ר הזקן משתמש במילים אלה כדי לתאר כיצד ה' הופך את הדחייה עצמה לישועתם.

Isaiah 63:8 ישעיהו ס"ג:ח'

וַיֹּאמֶר אֲדֹנָיִם הִמָּה בָּנִים לֹא יִשְׁקְרוּ וְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ:

For He said: 'Surely, they are My people, children that will not deal falsely'; so He was their Saviour

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

6 באחד מהכת"י בא המאמר עם כותרת

בראש אחד מכתבי היד נכתב: "חוקת, דובראוונא תקס"א" — שבוע פרשת חוקת, בדובראוונא, בשנת תקס"א (1801).

הערת קה"ת

פאה פ"א מ"א.

16 דתלמוד תורה כנגד כולן

המשנה מונה מעשים שאדם נהנה מפירותיהם בעולם הזה, בעוד הקרן נשארת לעולם הבא, ומסיימת: "ותלמוד תורה כנגד כולם".

Mishnah Peah 1:1 משנה פאה א"א

אלו דברים שאין להם שעור. הפאה, והפכורים, והראיון, וגמילות חסדים, ותלמוד תורה. אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן נקמת לו לעולם הבא. כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו, ותלמוד תורה כנגד כלם:

These are the things that have no definite quantity: The corners [of the field]. First-fruits; [The offerings brought] on appearing [at the Temple on the three pilgrimage festivals]. The performance of righteous deeds; And the study of the torah. The following are the things for which a man enjoys the fruits in this world while the principal remains for him in the world to come: Honoring one's father and mother; The performance of righteous deeds; And the making of peace ... between a person and his friend; And the study of

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

17 התפלה . . כנגד הקרבנות

רבי יהושע בן לוי אומר שהתפילות תוקנו כנגד קרבנות התמיד, ומובאת ברייתא כתמיכה בדבריו. אדמו"ר הזקן מצטט זאת כביטוי לשבחם הגדול של חז"ל לתפילה.

Berakhot 26b:5-6 ברכות כ"ו ב"ה-ו

תנא כותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, ותנא כותיה דרבי יהושע בן לוי. תנא כותיה דרבי יוסי ברבי חנינא: אברהם תקן תפלת שחרית, שנאמר: "וישפם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם", ואין "עמידה" אלא תפלה, שנאמר: "ויעמד פינחס ויפלל". יצחק תקן תפלת מנחה, שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב", ואין "שיחה" אלא תפלה, שנאמר "תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו".

There is a teaching in agreement with both of them. There is a teaching in agreement with R. Jose b. R. Hannina: Abraham instituted the morning Tefillah; as it is said, "And Abraham got up early in the morning to the place where he had stood" (Gen. xix. 27) — "standing" means prayer; as it is said, "Then stood up Phineas and prayed" (Ps. cvi. 30). Isaac instituted the afternoon Tefillah; as it is said, "And Isaac went out to meditate in the field at eventide" (Gen. ... — xxiv. 63)

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות כו, ב.

4 פסקה

18 והנה הדרך

בהערות קה"ת מצוין שחלק ממאמר זה, החל במילים "והנה, הדרך", הועתק באור התורה על ויקרא.

הערת קה"ת

חלק נעתק באוה"ת ויקרא כרך ב ע' תנד.

den to barber and to launder, but on Thursday one is permitted for the honor of the Sabbath. In the day before the Ninth of Av a person may not eat two dishes, he may not eat meat nor drink wine. Rabban Simeon ben Gamliel says, he shall alterate. Rabbi Jehudah obligates him to turn up his couch but the Sages did not agree with him. HALAKHAH: ... Rabbi Joshua

The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY) • The Jerusalem Talmud, translation and commentary by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY)

11 הערת קה"ת מפנה לSong of Songs 8:3 למילים האלה.

Song of Songs 8:3 שיר השירים ח"ג

שמאלו תחת ראשי וימינו תחבקני:

His left hand should be under my head, And his right hand should embrace me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

12 וזהו וימינו תחבקני

מחציתו השנייה של הפסוק הפותח: חיבוקה של יד ימין מלווה בדחייתו של יד שמאל.

Song of Songs 2:6 שיר השירים ב"ו

שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני:

Let his left hand be under my head, And his right hand embrace me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

13 כי יפול לא יוטל

"כי יפול לא יוטל, כי ה' סומך ידיו". חיבוקה של יד ימין פירושו שנפילה לעולם אינה סופית.

Psalms 37:24 תהילים ל"ז:כ"ד

כִּי־יִפֹּל לֹא־יִוָּטֵל כִּי־יִהְיֶה סוֹמֵךְ יְדָיו:

Though he fall, he shall not be utterly cast down; for the L-RD upholdeth his hand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

14 הקל קול יעקב

יצחק, כשהוא ממשש את ידיו של יעקב, אומר: "הקול קול יעקב והידיים ידי עשוי". אדמו"ר הזקן מציין את שתי צורות הכתיב של "קול", ומפרש אותן כתורה ותפילה.

Genesis 27:22 בראשית כ"ז:כ"ב

וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיִּמָּשְׁהוּ וַיֹּאמֶר הֲקֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֶשָׂו:

And Jacob went near unto Isaac his father; and he felt him, and said: 'The voice is the voice of Jacob, but the hands are the hands of Esau

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כז, כב.

3 פסקה

15 דת"ת כנגד כולן

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

all things that are thereon, the seas and all that is in them,
and Thou preservest them all; and the host of heaven wor-
shippeth Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

24 כמארו"ל שהחמה שוקעת במערב ומשתחוה לקונה

הגמרא לומדת שהשכינה במערב מן הפסוק "וצבא השמים משתחוים לך",
שכן גרמי השמים נעים לכיוון מערב. אדמו"ר חזקן מתאר את השמש
השוקעת כמשתחוה ליוצרה.

Bava Batra 25a:6-7 בבא בתרא כ"ה א"ו ז'

אָלאַ מאַי תְּדִירָא - תְּדִירָא בְּשִׁכְנָה. דָּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בּוֹאוּ
וְנַחֲזִיק טוֹכָה לְאַבּוּתֵינוּ, שֶׁהוֹדִיעוּ מְקוֹם תְּפִלָּה - דְּכַתִּיב: "וּצְבָא הַשָּׁמַיִם
לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים". מִתְקִיף לָהּ רַב אֱחָא בַר יַעֲקֹב: וְדִלְמָא קַעֲבֵד שְׁנוּטֵל פֶּרֶס
מִבְּרֹו, וְחוֹזֵר לְאַחֲרָיו וּמִשְׁתַּחֲוֶה! קִשְׁיָא.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Tanya, Likkutei Amarim 42:17 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים
מ"ב:י"ז

הגהה וגם נראה בראיית העין, שהם בטלים לאורו יתברך
בהשתחוותם כל יום כלפי מערב בשקיעתם, - כמאמר רבותינו
זכרונם לברכה על פסוק: "וצבא השמים לך משתחוים" - שהשכינה
במערב, ונמצא - הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך השתחוואה
וביטול. והנה, גם מי שלא ראה את המלך מעולם, ואינו מכירו כלל,
אף-על-פי-כן כשנכנס לחצר המלך וראה שרים רבים ונכבדים
משתחוים לאיש אחד - תפול עליו אימה ופחד:

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ב"ב כה, א. תניא פמ"ב בהג"ה.

25 ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך

הציווי שבקריאת שמע לאהוב את ה' בכל הלב, הנפש והמאוד; המאמר
יסביר את שלושתם.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה'

וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ וּבְכָל-מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and
with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

26 בכל לבבך בשני יצריך

המשנה דורשת את הביטוי "בכל לבבך" (לבבך, בשני אותיות ב"ת) —
"בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע".

Mishnah Berachot 9:5 משנה ברכות ט:ה'

חֵיב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה, שְׁנֵאָמַר (דברים
ו) וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. בְּכָל לִבְּךָ,
בְּשֵׁנֵי יִצְרֶיךָ, בְּיֶצֶר טוֹב וּבְיֶצֶר רָע. וּבְכָל נַפְשְׁךָ, אִפְלוּ הוּא נוֹטֵל אֶת
נַפְשְׁךָ. וּבְכָל מְאֹדְךָ, בְּכָל מְמוֹנֶךָ. דָּבָר אַחֵר בְּכָל מְאֹדְךָ, בְּכָל מְדָה וּמְדָה
שֶׁהוּא מוֹדֵד לָךְ הָיָה מוֹדֵה לּוֹ בְּמֵאד מְאֹד. לֹא יִקַּל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ כְּנֶגֶד
שַׁעַר הַמְּזוֹרָח, שֶׁהוּא מְכַנֵּן כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים. לֹא יִכְנֹס לְהֵרֵק הַבֵּית
בְּמִקְלוֹ, וּבְמִנְעֵלוֹ, ...

One must bless [G-d] for the evil in the same way as one
blesses for the good, as it says, "And you shall love the L-rd
your G-d with all your heart, with all your soul and with all
your might" (Deuteronomy 6:5). "With all your heart," with
your two impulses, the evil impulse as well as the good im-

19 ראה נתתי לפניך היום

משה אומר לישראל שהוא הציב לפניו את החיים והטוב, את המוות
והרע. אדמו"ר חזקן קורא את המילה "ראה" כקריאה לתפוס שה' הוא
החיות שבתוך הכול.

Deuteronomy 30:15 דברים ל:ט"ו

רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמָּוֶת וְאֶת־הָרָע:

See, I have set before thee this day life and good, and death
,and evil

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ל, טו.

20 ובחרת בחיים

"נתתי לפניך את החיים ואת המוות... ובחרת בחיים". לבחור בחיים
פירושו לבחור בחיות האלוניות ולא בנשמיות החולפת.

Deuteronomy 30:19 דברים ל:י"ט

הַעֲדַתִּי כִּכֶּם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ
הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה וּבִבְחֹרֶת בַּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶה אִתָּה וְיִרְעָה:

I call heaven and earth to witness against you this day, that I
have set before thee life and death, the blessing and the
curse; therefore choose life, that thou mayest live, thou and
thy seed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

21 לאהבה את ה' אלקיך כי הוא חיך

הפסוק ממשיך: "לאהבה את הוי' אלקיך... כי הוא חיך". זו האהבה
שהמאמר מבאר.

Deuteronomy 30:20 דברים ל:כ'

לְאַהֲבָה אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַע בְּקוֹל וּלְדַבְּקָה־בּוֹ כִּי הוּא חַיִּךְ וְאַרְךָ יָמֶיךָ
לְשִׁבְתָּ עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר:
לְהֵם:

to love the L-RD thy G-d, to hearken to His voice, and to
cleave unto Him; for that is thy life, and the length of thy
days; that thou mayest dwell in the land which the L-RD
swore unto thy fathers, to Abraham, to Isaac, and to Jacob,
to give them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

5 פסקה

22 שו"ה התפלה — כמ"ש במ"א

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בבוכ 1824 ליתא.

6 פסקה

23 בתפילת הלויים: "אתה מחיה את כולם, וצבא השמים משתחוים לך".

Nehemiah 9:6 נחמיה ט:ו'

אַתָּה־הוּא ה' לְבַדְּךָ אִתָּה עֲשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צָבָאָם
הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאִתָּה מְחִיָּה אֶת־כָּל־כֶּלֶם וּצְבָא
הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heav-
en, the heaven of heavens, with all their host, the earth and

ראה אנה"ת פ"ד והנסמן בליקוט פירושים ומ"מ — חסידים.

31 כי ברית הוא ענין התקשרות

קה"ת מפנה ל-Or HaTorah על Shir HaShirim, המבאר שברית פירושה קשר.
הערת קה"ת
ראה אוה"ת שה"ש ע' תקמד.

32 נפש כל חי ורוח כל בשר איש

"אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש". אדמו"ר הזקן משתמש במילים המתארות את החיות שה' ממשיך לכל נברא.

Job 12:10 איוב י"ב:

אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל־חַי וְרוּחַ כָּל־בֶּשָׂר־אִישׁ:

In whose hand is the soul of every living thing, And the —breath of all mankind

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

33 קרוב ה' לכל קוראיו

ה' קרוב לכל הקוראים אליו באמת. הדגש הוא על "באמת": אהבה שמחזיקה מעמד.

Psalms 145:18 תהילים קמ"ה:י"ח

קְרוֹב ה' לְכָל־קֹרְאָיו לְכָל־אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בְּאֵמֶת:

The L-RD is nigh unto all them that call upon Him, To all —that call upon Him in truth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, יח.

34 ושפת אמת תכון לעד . . ועד ארגיעה

"שפת אמת תכון לעד, ועד ארגיעה לשון שקר". אדמו"ר הזקן מציב את האהבה שמחזיקה מעמד מול אהבה הנמשכת רק לרגע.

Proverbs 12:19 משלי י"ב:י"ט

שִׁפְת־אֱמֶת תִּכּוֹן לְעַד וְעַד־אֲרִגִּיעָה לְשׁוֹן שָׁקֶר:

The lip of truth shall be established for ever; But a lying tongue is but for a moment

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי יב, יט. ראה לקו"ת בהר מ, א. מאמרי אדה"י תקס"ו ח"ב ע' תרמה. ארגיעה יש בו ב' פ' האחד לשון בקוע או מחץ כמו רוגע הים ויהמו רגליו, ישע"י נ"א טו, פרש"י לשון עורי רגע באיוב ס"ז ה', והתרגום פ' דנוף בימא, וגבי עורי רגע פרש"י נקמט, ובמ"צ פ' נתבקע כמו רגעי ארץ תלים ס"י ל"ה, ועד"ז פ' ועד ארגיעה לשון שקע ונוזף בו ויתכסי. — אוה"ת נ"ך כרך א ע' תקצו.

פסוקה 9

35 והנה בחי' רא"י חושיית

בהערות קה"ת מצוין שמכאן ואילך מועתק קטע בלקוטי תורה אור על נ"ך.

הערת קה"ת

קטע מכאן נעתק באוה"ת נ"ך כרך א ע' תקיט.

36 וה' עליהם יראה ויצא כבדק חצו

הנביא מתנבא שה' יופיע מעל ישראל וחצו ויצא כבדק. אדמו"ר הזקן קורא

pulse. "With all your soul" even though he takes your soul [life] away from you. "With all your might" with all your money. Another explanation, "With all your might" whatever ... treatment

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

27 בטל רצונך מפני רצונו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות פ"ב מ"ד.

28 בטל רצונך מפני רצונו

רבן גמליאל, בנו של רבי יהודה הנשיא, לימד: "בטל רצונך מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך".

Pirkei Avot 2:4 משנה אבות ב:ד'

הוא היה אומר, עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו. בטל רצונך מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך. הלל אומר, אל תפרש מן הצבור, ואל תאמין בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמע, שסופו להשמע. ואל תאמר לקשאפנה אשנה, שפא לא תפנה:

He used to say: do His will as though it were your will, so that He will do your will as though it were His. Set aside your will in the face of His will, so that he may set aside the will of others for the sake of your will. Hillel said: do not separate yourself from the community, Do not trust in yourself until the day of your death, Do not judge your fellow man until you have reached his place. Do not say something that cannot ... not be

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

פסוקה 7

29 והכסיל בחושך הולך . . החכם עיניו בראשו

קהלת מציב זה מול זה את החכם, שעניו בראשו, ואת הכסיל ההולך בחושך. אדמו"ר הזקן מפרש את הביטוי "עיניו בראשו" כזכירת המקור של האדם בכל עת.

Ecclesiastes 2:14 קהלת ב:י"ד

הַחֶכֶם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ וְיִדְעֹתִי גַם־אֲנִי שִׁמְקָרָה אֶחָד יִקְרָה אֶת־כָּלֶם:

The wise man, his eyes are in his head; But the fool walketh in darkness. And I also perceived that one event happeneth to them all

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ב, יד.

פסוקה 8

30 הנזכר בזה"ק לתקון פגם הברית

באגרת התשובה, פרק 4, נידונה קביעתו המפתיעה של הזוהר שתשובה אינה מועילה למי שפגם בבריתו, ומובא ההסבר שכוונת הזוהר היא שהתשובה התחתונה אינה מספיקה, ורק התשובה העליונה מועילה. הדבר מסביר מדוע הזוהר דורש תשובה "גדולה ותמידית".

הערת קה"ת

Me that seeth Him that seen?"

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית טז, יג. באוה"ת יתרו ע"י תשמיש יש הגי' (הגי'ה, וכ"מ במד"ר פ' בראשית פ"ד דכ"ג ע"ב והכתוב ותקרא שם ה' הדובר אליה, רבי יהושע בר רבי נחמיה בשם ר' אידי אמר ע"י מלאך, וכ"ה עוד במד"ר פ' לך לך ס"פ מ"ה דנ"א ע"א ובפ' וירא ס"פ מ"ה ובפ' תולדות פס"ג דר"ט ע"ד, עכ"ה). בארובה בלקו"ת במדבר יא, א. אנה"ק סי' כה.

41 והוא המלאך שדיבר עמה

המדרש שואל כיצד מתיישב הפסוק "ותקרא שם ה' הדובר אליה" עם הכלל שה' דיבר עם אישה רק עם שרה, ומשיב שהוא דיבר עם הגר באמצעות מלאך.

Bereshit Rabbah 20:6 בראשית רבה כ"ו:

... ותקרא שם ה' הדבר אליה. רבי יהושע בר רבי נחמיה בשם רבי אידי אמר: על ידי מלאך, והכתוב (שם יט): ויאמר ה' לה. רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא אמר: ע"י מלאך. רבי אלעזר בשם רבי יוסי בר זימרא אמר: על ידי שם הרבה ארבה עצבונך והרונך. רבי אבא בר כהנא בשם רבי שמואל אומר: כל שהוא הרבה ארבה, כל שהוא במאמץ ושנים עשר יום חי. רבי הונא אמר: נוצר לתשעה ונולד לו אינו חי, לחי אינו חי, נוצר לו ונולד לשמונה חי, קל וחומר לתשעה. בעון קמיה ...

To the woman He said: I will increase your suffering and your pregnancy; in pain you shall give birth to children, and your desire shall be for your husband, and he shall rule over you" (Genesis 3:16). "To the woman He said: I will increase your suffering and your pregnancy" – Rabbi Yehuda ben Rabbi Simon and Rabbi Yoḥanan in the name of Rabbi Elazar ben Rabbi Simon: The Holy One blessed be He never deigned to speak with a woman except for that righteous ... woman [Sarah], and that, too

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ראה ב"ר פ"כ. ראה בסה"מ תרס"ח ע' קעח שכי שלפ"ז מה שהמלאכים נקי אלקים הוא ע"ש אלקים דהיינו בחי' החיות האלקי שבהם שזהו כל מציאותם כו'. ע"ש.

42 ויאמר שוב אשוב אליך

אחד משלושת האורחים אומר לאברהם: "שוב אשוב אליך כעת חיה, והנה בן לשרה אשתך".

Genesis 18:10 בראשית י"ח:

וַיֹּאמֶר שׁוּב אָשׁוּב אֵלַיךְ כֵּתַתְּ חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתְּךָ וְשָׂרָה שֹׁמֵעַת פֶּתַח הָאֵהָלָה וְהוּא אֶתְרִי:

And He said: 'I will certainly return unto thee when the season cometh round; and, lo, Sarah thy wife shall have a son.' —And Sarah heard in the tent door, which was behind him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית יח, י.

43 ובשליחותו של מקום אמר לו כן

רש"י מסביר שהמלאך לא הודיע שהוא עצמו ישוב, אלא דיבר כשליחו של

זאת כהבזק של אור אלוהי המאפשר לישראל "לראות" את ה'.

Zechariah 9:14 זכריה ט"ד:

וְהוֹי־עֲלֵיהֶם יִרְאֶה וַיֵּצֵא כִכְרֶךְ חֲצוֹ וַאֲדֹנָי ה' בְּשׁוֹפָר יִתְקַע וְהָלַךְ בְּסַעְרוֹת תִּימָן:

And the L-RD shall be seen over them, And His arrow shall go forth as the lightning; And the L-rd GOD will blow the horn, And will go with whirlwinds of the south

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכריה ט, יד. נתבאר באוה"ת כי תשא ע' איתתנח.

37 שממתינים לומ' קדוש עד שישאל אומרים למטה

התלמוד מלמד שישאל יקרים לקב"ה יותר ממלאכי השרת, ושהמלאכים אינם אומרים שירה למעלה עד שישאל אומרים שירה למטה.

Chullin 91b:16-18 חולין צ"א ב:ט"ז-י"ח

וישראל מזכירין את השם אחר שתי תיבות שנאמר (דברים ו, ד) שמע ישראל ה' וגו' ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר ג' תיבות כדכתיב (ישעיהו ו, ג) קדוש קדוש קדוש ה' צבאות ואין מה"ש אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה שנאמר (איוב לח, ז) ברוך יחד כוכבי בקר והדר ויריעו כל בני אלקים אלא אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש קדוש ה' צבאות

והאיכא ברוך

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

חולין צא, ב.

פסקה 11

38 אך הנה המלאכים

שם שואל אדמו"ר חזקן מה יכולה להיות עבודת המלאכים, שהרי הם עומדים "מששתי ימי בראשית בגבעי מרומים" ובטלים מצד עצם השגתם במקורם. הוא משיב שאצילות היא עולם התיקון, שבו "הוא וכליו אחד", ואילו בריאה, יצירה ועשיה נובעות מהכלים השבורים של תוהו, ולכן נדרשת עבודה כדי להמשיך לתוכן את התיקון של אצילות.

הערת קה"ת

ראה לעיל ג, א גבי והנה נודע עבודת המלאכים.

39 שהם אינם תופסים . . הדיבור והפעולה למטה

בהערת קה"ת מצוין שהקטע הזה, מהמילים "אינם תופסים מקום" ועד "הדיבור והמעשה שלמטה", הועתק באור התורה על יתרו, בצירוף הגהות הצמח צדק, ונידון שוב כעבור כמה עמודים.

הערת קה"ת

נעתק באוה"ת יתרו ע' תשמיח עם הגהות. ובע' תשסג.

פסקה 12

40 ותקרא שם ה'

לאחר שהמלאך מדבר אליה במדבר, הגר קוראת בשם ה' שדיבר אליה: "אתה אלקים רואה".

Genesis 16:13 בראשית ט"ז:

וַתִּקְרָא שְׁמֵי ה' הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אֵתָּה אֵל רֹאִי כִי אֶמְרָה הִגַּם הָלָם רְאִיתִי אֶתְרִי רֹא:

And she called the name of the L-RD that spoke unto her, Thou art a G-d of seeing; for she said: 'Have I even here

מקום; כך אמר המלאך להגר "הרבה ארבה", אף שלא היה בכוחו להרבות. **Rashi on Genesis 18:10** רש"י על בראשית י"ח:י'
... לא בשרו המלאך שישבו אליו, אלא בשליחותו של מקום אמר לו, כמו ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה, והוא אין בידו להרבות, אלא בשליחותו של מקום, אף כאן בשליחותו של מקום אמר לו כן (ב"ר). אלישע אמר לשונמית למועד הזה כעת חיה את חבכת בן ותאמר אל אדני איש האלקים אל תכזב בשפחתה, אותן המלאכים שבשרו את שרה אמרו למועד אשוב, אמר לה אלישע אותם המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם אמרו למועד אשוב, אבל אני ...

שוב אשוב I WILL CERTAINLY RETURN — The angel was not announcing that he would return to him, but he was speaking to him as G-d's agent (meaning that G-d would return). Similar is, (16:10) "And the angel of the L-rd said to her, I will greatly multiply thy seed, but he had no power to multiply, and was speaking only as G-d's agent. So also here, he spoke thus as G-d's agent. Elisha said to the Shunamite (2 Kings 4:16), "At this season when the time cometh round ... thou

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

44 כאלו אמר הקב"ה בכבודו ובעצמו

ההגהה מביאה את פירוש רש"י לבראשית 18:10: המלאך לא הודיע שהוא עצמו ישוב, אלא דיבר בשליחותו של מקום, כמו המלאך שאמר להגר "הרבה ארבה".

הערת קה"ת

באוה"ת יתרו ע' תשמח יש הגיה: "כ"כ רש"י שם וז"ל לא בישרו המלאך שישבו אליו אלא בשליחותו של מקום אמר לו כן כמו ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה, בפי' לך לך י"ז יו"ד, והוא אין בידו להרבות אלא בשליחותו של מקום אף כאן בשליחותו של מקום אמר לו כן, מד"ר".

45 חיות אלקות המדבר בהם . . והפעולה למטה

בהגהה שואל הצמח צדק כיצד הדבר מתיישב עם מה שנאמר במקום אחר בתורה אור: רק באצילות "איהו וגרמוהי חד", ואילו בבריאה, כיצירה ובעשיה יש פירוד ואין גילוי בכלים. הוא משווה לכך את דברי משה "ונתתי עשבי", שנאמרו משום שהשכינה דיברה מתוך גרונו של משה, ומעלה שוב את אותה שאלה בקי סיסא (עמ' 1874); קה"ת מפנה גם לאור התורה על עקב.

הערת קה"ת

באוה"ת יתרו שם יש הגיה. "ולכאורה צ"ע בזה ממ"ש בת"א פי' בראשית בהביאור ע"פ כי כאשר השמים החדשים ושם דף ה' עמוד ד' [=ג, א], גבי והנה נודע עבודת המלאכים כו' איהו וגרמוהי חד, משא"כ עולמות ביי"ע כו' עכ"ל. וממ"ש בפי' בא בדי"ה בעצם היום הזה ושם ד"ק ע"א [=ס, ב] משא"כ בביי"ע אין הגילוי כלל בהכלים כו', ועיין מענין המלאכים בסידור שער הק"ש בדי"ה להבין ההפרש בין ק"ש לתפלה, ולפי"ז הוא ע"ד שאמר משה ונתתי עשב שהקשו ע"ז דהל"ל ונתן ה' אלא היינו משום ששכינה מדברת מתוך גרונו של משה, ועיין מזה בלק"ת פי' ואתחנן סד"ה ואהבת את. קיצור. בת"א פי' תשא פי' מה שהמלאך נקי בשם אלקים זהו מפני גודל ביטולו אליו ית' ואינו תופס מקום נגד חיות אלקות המדבר בהם ואינם רק מעבר שעל ידיהם יומשך הדיבור והפעולה למטה". ע"כ. וראה שם ע' תשסג. בביאורו להצ"צ — כרך ב ע' תתקנזו מצייין וז"ל "וצ"ע בת"א פי' תשא בדי"ה שמאלו תחת לראשי דף קמ"ג ע"ב במ"ש בענין המלאכים שאין תופסים מקום נגד חיות האלקות המדבר בהם, וצ"ל בשעה שהמלאך הוא שליח מהקב"ה אז

מתעלה ע"ד איהו וגרמוהי חד כמ"ש בת"א פי' בא בפי' הוי' צבאות בדי"ה בעצם היום הזה, משא"כ בשעה שאינו שליח, וכן נתי' החילוק באגה"ק קרוב לסופר". עכ"ל. והוא בקו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנט, א). וראה באוה"ת יתרו ע' תשסג. ובפי' תשא ע' אתתעד "ולכאורה קשה דהא דוקא באצ"י איהו וגרמוהי חד דהיינו שגם הכלים הם אלקות ממש משא"כ עולמות ביי"ע הוא בבחי' פירוד טורי דפרודא". ע"ש. ובאוה"ת יתרו ע' תשמח "ולכאורה צ"ע בזה ממ"ש בתו"א פי' בראשית בהביאור ע"פ כי כאשר השמים החדשים . . גבי והנה נודע עבודת המלאכים כו' איהו וגרמוהי חד. משא"כ עולמות ביי"ע כו' עכ"ל. וממ"ש בפי' בא בדי"ה בעצם היום הזה ושם . . משא"כ בביי"ע אין הגילוי כלל בהכלים כו', ועיין מענין המלאכים בסידור שער הק"ש בדי"ה להבין ההפרש בין ק"ש לתפלה". ע"ש. ראה באוה"ת עקב ע' תקצו. תקצט.

46 ומקבלין דין מן דין

תרגום אונקלוס מתרגם את "וקרא זה אל זה" כ"ומקבלין דין מן דין". אדמו"ר הזקן מסביר שהלשון העברית עוסקת בנותן, ואילו התרגום עוסק במקבל.

Targum Jonathan on Isaiah 6:3 תרגום יונתן על ישעיהו ו':ג'

ומקבלין דין מן דין ואמרין קדיש בשמי מרומא עלאה בית שכןתיה קדיש על ארעא עובד גבורתיה קדיש לעלם ולעלמי עלמיא וי צבאות מליא כל ארעא זיו קריה:

And one cried unto another, and they were saying, Holy in the highest and exalted heavens is the house of His Shekinah, holy upon the earth is the work of His might, holy for ever, world without end, is the L-rd of hosts, the whole earth is full of the brightness of His glory

Mikraot Gedolot (Public Domain) • London "Chaldee Paraphrase," 1871 (Public Domain)

47 וקרא זה אל זה ואמר קדוש

בחזונו של ישעיהו קוראים השרפים זה אל זה: "קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, מלא כל הארץ כבודו".

Isaiah 6:3 ישעיהו ו':ג'

וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו:

And one called unto another, and said: Holy, holy, holy, is the L-RD of hosts; The whole earth is full of His glory

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י ו, ג.

פסוקה 14

48 והנה הארה והמשכה . . כך הנה הארה והמשכה . . והיא בחי' רגל

לעיקר האור של מעלה

בהערות קה"ת מצוין שאור התורה על שמות מפנה לקטע הזה, מן "הארה והמשכה" ועד "בחנית רגל לגבי עיקר האור שלמעלה".

הערת קה"ת

באוה"ת פי' שמות ע' לו מצייין לכאן.

49 כיתרון אור הבא מן החשך

קהלת אומר שהחכמה עדיפה על הסכלות "כיתרון האור מן החושך". החסידות מפרשת את הפסוק כביטוי למעלה המיוחדת של אור היוצא מתוך

החושך.

Ecclesiastes 2:13 קהלת ב':יג

וְרֵאִיתִי אֲנִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לְחֻכְמָה מִן־הַסְּכָלוֹת כִּי־תֵרוֹן הָאוֹר מִן־הַחֹשֶׁךְ:

Then I saw that wisdom excelleth folly, as far as light excelleth darkness.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 15

50 בנים אתם לה' אלקיכם

"בנים אתם להוי' אלקיכם". ילד הוא מעצמותו של אביו, ולכן האור המגיע לישראל הוא "שלנו".

Deuteronomy 14:1 דברים י"ד:א'

בְּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְדוּ וְלֹא־תִשְׁמֹו קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת:

Ye are the children of the L-RD your G-d: ye shall not cut yourselves, nor make any baldness between your eyes for the dead.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יד, א.

פסוקה 16

51 וברא כרעא דאבוה

שם נקראת כנסת ישראל "רגל", על יסוד הפסוקים "בנים אתם" ו"בן הוא רגל אביו". אדמו"ר חזקן מוסיף שלרגל יש יתרון על הראש: היא נושאת את הראש למקום שאליו הוא רוצה להגיע, והראש מתרפא באמצעות הרגליים, כך שמבחינה אחת הרגל היא ה"ראש".

הערת קה"ת

נסמן לעיל א, ב.

52 בטל רצונך מפני רצונו

"בטל את רצונך מפני רצונו". כאן מדובר בנן שהוא כרגלו של אביו, ואין לו רצון משלו מלבד רצונו של אביו.

Pirkei Avot 2:4 משנה אבות ב':ד'

הוא הוה אומר, עשה רצונו כרצונה, כדי שיעשה רצונה כרצונו. בטל רצונה מפני רצונו, כדי שיקטל רצון אחרים מפני רצונה. הלל אומר, אל תפרש מן הצבור, ואל תאמין בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמע, שסופו להשמע. ואל תאמר לך שאפנה אשנה, שמא לא תפנה:

He used to say: do His will as though it were your will, so that He will do your will as though it were His. Set aside your will in the face of His will, so that he may set aside the will of others for the sake of your will. Hillel said: do not separate yourself from the community, Do not trust in yourself until the day of your death, Do not judge your fellow man until you have reached his place. Do not say something that cannot be ... not be

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

53 שלכל אשר יחפוץ יטנו

"לב מלך ביד ה' כפלגי מים; לכל אשר יחפוץ יטנו". אדמו"ר חזקן מחיל את

הדברים על רגל שהולכת לכל מקום שהאדם רוצה.

Proverbs 21:1 משלי כ"א:א'

פְּלִגְי־מִים לְבִי־מֶלֶךְ בְּיַד־יְיָ עַל־כֹּל־אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יִטְנוּ:

The king's heart is in the hand of the L-RD, as the water-courses: He turneth it whithersoever He will.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 17

54 הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה

התלמוד תיקן את ברכות השחר: כששומעים את קריאת התרנגול אומרים: "ברוך ... שנתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה".

Berakhot 60b:5 ברכות ס' ב:ה'

כי שמע קול תרנגולא, לימא: "ברוך ... אשר נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה". כי פתח עיניה, לימא: "ברוך ... פוקח עוריים". כי תריץ ויתיב, לימא: "ברוך ... מתיר אסורים". כי לביש, לימא: "ברוך ... מלביש ערומים". כי זקוף, לימא: "ברוך ... זוקף כפופים". כי נחית לארעא, לימא: "ברוך ... רוקע הארץ על המים". כי מסגי, לימא: "ברוך ... המכין מצעדי גבר". כי סיים מסאניה, לימא: "ברוך ... שעשה לי כל צרכי". כי אסר המינינה, לימא: "ברוך ...

When he hears the cry of the cock let him say : "Blessed...Who hast given the cock intelligence to distinguish between day and night. " When he opens his eyes let him say: "Blessed... Who openest the eyes of the blind." When he straightens himself and sits up let him say : "Blessed...Who loosest them that are bound." When he has clothed himself let him say : "Blessed... Who clotheest the naked." When he raises himself let him say : "Blessed... Who raisest up them that are bowed down." When

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

55 ומשכיל על דבר ימצא

"מי שמתבונן בדבר ימצא טוב". מי שמתבונן בברכות ימצא בהן את המשמעות הזאת.

Proverbs 16:20 משלי ט"ז:כ'

מְשָׁכִיל עַל־דָּבָר יִמְצָא־טוֹב וּבּוֹטָח בַּיהוָה אֲשֶׁר־יוֹ:

He that giveth heed unto the word shall find good; And whoso trusteth in the L-RD, happy is he

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

56 קרוב ה' לנשברי לב

ה' קרוב לנשברי לב ומושיע את נדכאי הרוח; שכינת הלב מקרבת את ה'.

Psalms 34:19 תהילים ל"ד:י"ט

קְרוֹב ה' לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב וְאֶת־דֹּכְאֵי־רוּחַ יוֹשִׁיעַ:

The L-RD is nigh unto them that are of a broken heart, And saveth such as are of a contrite spirit

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לד, יט.

57 זבחי אלקים רוח נשברה

"זבחי אלקים רוח נשברה; לב נשבר ונדכה, אלקים לא תבזה". אדמו"ר חזקן

מציין את השם אלקים בפסוק.

Psalms 51:19 תהילים נ"א:י"ט

זבחי אלקים רוח נשברה לב־נשבר ונדכה אלקים לא תבזה:

The sacrifices of G-d are a broken spirit; a broken and a contrite heart, O G-d, Thou wilt not despise

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים נא, יט.

פסוקה 19

58 ובכל מאדך

קריאת שמע מצווה לאהוב "בכל לבבך, בכל נפשך ובכל מאדך". אדמירי הזקן מייחס את המילה השלישית, "מאד", לתשובה.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה

ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

59 גדולה תשובה

רבי יונתן אמר: "גדולה תשובה, שמקרכת את הגאולה", על יסוד הפסוק: "ובא לציון גואל, ולשבי פשע ביעקב".

Yoma 86b:1-2 יומא פ"ו ב:א-ב

אמר רבי יוחנן: גדולה תשובה שדוהה את לא תעשה שבתורה, שנאמר: "לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנוף תחנף הארץ והיא ואת רעים רבים ושוב אלי נאם ה'". אמר רבי יונתן: גדולה תשובה (שמקרכת) את הגאולה, שנאמר: "ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב", מה טעם "ובא לציון גואל" — משום ד"שבי פשע ביעקב".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

יומא פו, ב.

60 ויצא כברק חצו

"חצו יצא כברק". כאן, הבוק הברק הוא ה"מחשבה" היחידה והקצרה של אלקות, המחיה את הבריאה.

Zechariah 9:14 זכריה ט:יד

וה' עליהם יראה ויצא כברק חצו ואדני ה' פשופר יתקע והלך בסערות תימן:

And the L-RD shall be seen over them, And His arrow shall go forth as the lightning; And the L-rd GOD will blow the horn, And will go with whirlwinds of the south

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכריה ט, יד.

61 היוצר יחד לבם

ה' "יוצר יחד לבם": את כל הנבראים יחד, במחשבה אחת.

Psalms 33:15 תהילים ל"ג:ט"ו

היוצר יחד לבם המבין אליהם מעשיהם:

He that fashioneth the hearts of them all, That considereth all their doings

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לג, טו.

פסוקה 21

62 ואני הוי"ה לא שנית

"כי אני הוי' לא שנית". עצמותו של ה' אינה משתנה בעקבות הבריאה או בעקבות כל תקופה ותקופה בתוכה.

Malachi 3:6 מלאכי ג:ו

כי אני ה' לא שנית ואנכם בני־יעקב לא כליתם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

63 וזו היא עבודת ניצוץ הנשמה

לקוטי תורה מפנה למאמר זה כדי לבאר את ההבדל בין עבודת ניצוץ הנשמה המלוכש בגוף, "בכל לבבך", לבין "בכל מאדך", עבודת עצם הנשמה, וקושר זאת ל"לייחד לבבנו".

הערת קה"ת

בלקויות ויקרא ג, ד. מציין לכאן.

פסוקה 22

64 והיתה נפשו בארץ ציה ועיף

"נפשי צמאה לך... בארץ ציה ועיף בלי מים". המרחק של בעל התשובה מה' נעשה לצימאון אליו.

Psalms 63:2 תהילים ס"ג:ב

אלקים אלי אתה אשחרך צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ־ציה ועיף בלי־מים:

O G-d, Thou art my G-d, earnestly will I seek Thee; My soul thirsteth for Thee, my flesh longeth for Thee, In a dry and weary land, where no water is

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

65 ופרעה הקריב . . שהקריב את לבם של ישראל

"ופרעה הקריב, וישאו בני ישראל את עיניהם... ויצעקו אל ה'".

Exodus 14:10 שמות י"ד:י

ופרעה הקריב וישאו בני־ישראל את־עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני־ישראל אל־ה'

And when Pharaoh drew nigh, the children of Israel lifted up their eyes, and, behold, the Egyptians were marching after them; and they were sore afraid; and the children of Israel cried out unto the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יד, י. תנחומא שם.

66 ופרעה הקריב ואמרו רז"ל שהקריב את לבם של ישראל לאביהם

שבשמים

המדרש דורש את "ופרעה הקריב": הוא קירב את הפורענות לעצמו, וקירב את ישראל לתשובה.

Midrash Tanchuma, Beshalach 8:2-3 מדרש תנחומא, בשלח ח:ב-ג
ופרעה הקריב, הקריב את הפרענות לבוא עליו, והקריב את ישראל לתשובה. כיון שראו ששבו ישראל לאחוריהם וחנו לפני פי החירות לפני בעל צפון, אמר פרעה: בעל צפון הסכים על גזרתי לאבדם במים. התחיל לזנוח לקטר ולנסף לעבודת זרה. לכה נאמר ופרעה הקריב.

When Pharaoh drew nigh (ibid. 14:10); that is, when he drew nigh to the retribution that was to befall him and (when) he drew Israel nigh to repentance. When they saw that Israel had turned back and had encamped near Baal-Saphon and Pi-Hahiroth, Pharaoh declared: "Baal-Saphon concurs in my decision to destroy them in the water." Thereupon he began to offer sacrifices, to burn incense, and to pour libations before the idols. Hence it is said: When Pharaoh drew nigh.

Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain) • Midrash Tanhuma-Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY)

67 והנה טוב זה מלאך החיים

ברשימת המצוות שלו, בעניין פדיון הבן, אומר הוהר ששני ממונים עומדים על האדם, אחד של חיים ואחד של מוות: "והנה טוב" הוא מלאך החיים, ו"מאד" הוא מלאך המוות.

Bereshit Rabbah 9:9 בראשית רבה ט:ט

אמר ר' זעירא: הנה טוב מאד, זו גן עדן. והנה טוב מאד, זו גיהנום. וכי גיהנום טוב מאוד אתמהא?! משל למלך שהיה לו פרס והכניס לתוכו פועלים, ובנה אוצר על פתחו. אמר כל מי שהוא מתכשר במלאכת הפרס יכנס לאוצרו, וכל מי שאינו מתכשר במלאכת הפרס אל יכנס לאוצרו. כך כל מי שהוא מסגל במצות ומעשים טובים הרי גן עדן, וכל מי שאינו מסגל במצות ומעשים טובים הרי גיהנום:

Rabbi Ze'aira said: "Behold it was very good" - this is the Garden of Eden; "and behold it was very good" - this is Gehenna. Is Gehenna, then, very good? This is a rhetorical question. This is analogous to a king who had an orchard. He stationed laborers there and he built a storage house at its entrance. He said: 'Anyone who performs successfully in the labor of the orchard, he may enter its treasury; anyone who does not perform successfully in the labor of the orchard, he may not

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

Zohar I, 14a זח"א יד, א

Zohar II, 68b זח"ב סח, ב

הערת קה"ת

ב"ר ט, ט. ילקוט שמעוני בראשית רמז טז. זח"א יד, א. זח"ב סח, ב. ועוד. ראה גם לעיל ט, א. סט, ד. לקרית בחוקותי מז, ג בשם מדרש. וראה שם נשא כח, ג.

68 והנה טוב זה מלאך החיים. מאד זה מלאך המות

רבי שמואל בר יצחק דורש את "והנה טוב מאד": "טוב" הוא מלאך החיים,

ו"מאד" הוא מלאך המוות.

Bereshit Rabbah 9:10 בראשית רבה ט:י

אמר רבי שמואל בר יצחק: הנה טוב מאד, זה מלאך חיים. והנה טוב מאד, זה מלאך המות. וכי מלאך המות טוב מאד אתמהא?! אלא למלך, שעשה סעודה וזימן את האורחים, והכניס לפניו תמחוי מלא כל טוב. אמר: כל שהוא אוכל ומברך את המלך יאכל ויערב לו, וכל מי שהוא אוכל ואינו מברך את המלך יתו ראשו בסייף. כך כל מי שהוא מסגל במצות ומעשים טובים הרי מלאך חיים, וכל מי שאינו מסגל במצות ומעשים טובים הרי מלאך המות:

Rabbi Shmuel bar Yitzhak said: "Behold it was very good" - this is the angel of life; "and behold it was very good" - this is the angel of death. Is the angel of death, then, "very good"? This is a rhetorical question. Rather, it is analogous to a king who prepared a feast, invited the guests and brought before them a serving dish filled with all kinds of delicacies. He said: 'Anyone who eats and blesses the king, let him eat and ... enjoy himself, but anyone who eats and

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

69 והנה טוב זה מלאך החיים. מאד זה מלאך המות

הילקוט מביא אותו מדרש על "טוב מאד".

Yalkut Shimoni on Torah 16:11 ילקוט שמעוני על התורה ט"ז:י"א

... כך כל מי שמסגל מצות ומעשים טובים יכנס לגן עדן, ואם לאו, הרי גיהנום. והנה טוב, זה מלאך חיים. מאד, זה מלאך המות למלך שעשה סעודה וזימן את האורחים ואמר כל מי שאוכל ומברך את המלך יאכל ויערב לו, ואם לאו יתו ראשו בסייף. והנה טוב, זה מדת טוב, מאד, זו מדת פרענות. וכי מדת הפרענות טובה היא, אלא שוקד על הפרענות היאך להביאה כל המדות בטלו מדה במדה לא בטלה. והנה טוב מאד, הוא אדם, אתה ודנין באתה ודנין. ...

Torat Emet (CC-BY-NC)

70 ביתר שאת ויתר עז

יעקב מברך את ראובן כ"ראשון במעלה וראשון בכוח". אדמו"ר הזקן משתמש במילים האלה כדי לתאר את עצמתה המוגברת של אהבת בעל התשובה.

Genesis 49:3 בראשית מ"ט:ג

ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז:

Reuben, thou art my first-born, My might, and the first-fruits of my strength; The excellency of dignity, and the excellency of power

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 23

71 על כן ירום ראש

"מנחל בדרך ישתה, על כן ירים ראש". אדמו"ר הזקן משתמש במילים אלה כדי לתאר את הרמת "ראש" הנשמה.

Psalms 110:7 תהילים ק"י:ז

מנחל בדרך ישתה על-כן ירים ראש:

He will drink of the brook in the way; Therefore will he lift up the head

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

78 השמרו לכם

"השמרו לכם פן יפתה לבבכם", מתוך הפרשה "והיה אם שמוע", הפרשה הרביעית שבתפילין.

Deuteronomy 11:16 דברים י"א:ט"ז

הַשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לִבְכֶּם וְסִרְתֶּם וְעִבְדְתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:

Take heed to yourselves, lest your heart be deceived, and ye turn aside, and serve other gods, and worship them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 25

79 וְהָרַם סִינַי עֵשָׁן כּוֹלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יִרְדַּע עָלָיו ה' בֹּאשׁ

במתן תורה היה הר סיני כולו עשן, מפני שה' ירד עליו באש.

Exodus 19:18 שמות י"ט:י"ח

וְהָרַם סִינַי עֵשָׁן כּוֹלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יִרְדַּע עָלָיו ה' בֹּאשׁ וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ כַּעֲשָׁן הַכֹּכְשָׁן וַיִּחַרֵּד כָּל־הָהָר מְאֹד:

Now mount Sinai was altogether on smoke, because the L-RD descended upon it in fire; and the smoke thereof ascended as the smoke of a furnace, and the whole mount quaked greatly

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

80 שירדה שנאה

הגמרא מסבירה את השם סיני: ההר שעליו ירדה שנאה ("סינאה") כלפי עובדי האלילים. אדמו"ר חזקן מפרש זאת כשנאת הרע עצמו.

Shabbat 89a:7 שבת פ"ט א"ז

... דרב חסדא ורבא בריה דרב הונא דאמר ר' יוחנן: מאי "הר סיני"? הר שירדה שנאה לאמות העולם עליו. והיינו דאמר רבי יוסי בריה דר' חנינא: חמשה שמות יש לו: מדבר ציון — שנצטוו ישראל עליו; מדבר קדש — שנתקדשו ישראל עליו; מדבר קדמות — שנתנה קדומה עליו; מדבר פארן —

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

81 וְהָרַם סִינַי . . שירדה שנאה להעכו"ם

המילים כאן מצטטות את Shabbat 89b:1. הקטע מופיע למטה.

Shabbat 89b:1 שבת פ"ט ב"א

שפרו ורבו ישראל עליו; מדבר סיני — שירדה שנאה לאומות העולם עליו. ומה שמו? "חורב" שמו. ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו: "הר סיני" שמו. ולמה נקרא "הר חורב" — שירדה חורבה לאומות העולם עליו.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת פט, ב.

82 תכלית שנאה שנאתים

"בתכלית שנאה שנאתים, לאויבים היו לי". אדמו"ר חזקן מיישם זאת על שנאת הרע.

Psalms 139:22 תהילים קל"ט:כ"ב

תְּכַלִּית שִׁנְאָה שִׁנְאִים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי:

I hate them with utmost hatred; I count them mine enemies

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

72 שְׁעִי בְּחַי שְׂמָאל דּוּחָה . . ומתנשא בבחי עבודת הראש

הצמח צדק כותב שאפשר להסביר את הפסוק גם בכיוון ההפוך: באמצעות "הגבהת הראש" — התכוננות באחדות ה' במחשבה ובהבנה — האדם משפיל את עצמו לאחר מכן, כמאמר "לעולם ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע"; וזהו "שמאל דוחה".

הערת קה"ת

באוה"ת פ' בשלח ע' תסג כתב ע"ז וז"ל: "ויש לפרש גם כן להפך שעל ידי הרמת ראש שהוא ענין ההתכוננות במוחו ותכונתו אחדות ה' ע"ז אח"כ יהי משפיל א"ע ע"ד לעולם ירגיו אדם יצ"ט על יצה"ר וזהו השמאל דוחה". עכ"ל, ע"ש.

73 הנזכר בלקו"א

בפרק נ' נתניא מתוארת אהבה העולה על כל האהבות האחרות "כיתרון הזהב על הכסף": אהבה שלהבת אש, שמקורה בגבורות העליונות של בינה.

הערת קה"ת

פרק נ'.

פסוקה 24

74 וימינו תחבקני

המחצית השנייה של הפסוק הפותח, המוסברת כעת כתורה ובמצוות שמחזיקות את האדם לאחר התפילה.

Song of Songs 2:6 שיר השירים ב:ו

שְׂמָאלוֹ תַּחַת לְרָאשִׁי וַיְמִינוּ תַּחֲבַקְנִי:

Let his left hand be under my head, And his right hand embrace me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

75 קדש לי כל בכור

"קדש לי כל בכור", תחילתה של הפרשה הראשונה הכתובה בתפילין.

Exodus 13:2 שמות י"ג:ב'

קִדְּשִׁילִי כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־יֶרֶחַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבְכַהֲנָה לִי הוּא:

Sanctify unto Me all the first-born, whatsoever opens the womb among the children of Israel, both of man and of beast, it is Mine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

76 פ' ראשונה קדש . . רמז לחכמה

שם אומר אדמו"ר חזקן שפרשת "קדש" היא בחינת חכמה, המוחין של אבא (מקום הזיכרון), ולכן נאמר בה "והיה לזכרון בין עיניך"; ורק מה שמקרה דוחה את הכוחות החיצוניים.

הערת קה"ת

ראה לעיל כו, ב.

77 כי ישאלך בנך מה זאת

"והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת", מתוך הפרשה השנייה שבתפילין.

Exodus 13:14 שמות י"ג:יד

וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:

And it shall be when thy son asketh thee in time to come, saying: What is this? that thou shalt say unto him: By strength of hand the L-RD brought us out from Egypt, from the house of bondage

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

When thou takest the sum of the children of Israel, accord-
ing to their number, then shall they give every man a ran-
som for his soul unto the L-RD, when thou numberest them;
that there be no plague among them, when thou numberest
.them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
שמות ל, יב.

88 ע"פ שאו את ראש כוי לגלגלתם

קה"ת מציינת שההפניה המסיימת הזאת נוספה בידי הצמח צדק ואינה
מופיעה בכתב"ד 1824.

הערת קה"ת

זה הוספה מכ"ק הצ"צ, ובכוך 1824 ליתא. ראה לקו"ת במדבר א, ב.

89 שאו את ראש כוי לגלגלתם

הציווי למנות את ישראל במדבר: "שאו את ראש כל עדת... לגולגלותם".

Numbers 1:2 במדבר א:ב'

שאו אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אָבִיהֶם בְּמִסְפַּר
שְׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגִלְגֻּלָּתָם:

Take ye the sum of all the congregation of the children of
Israel, by their families, by their fathers'houses, according
;to the number of names, every male, by their polls

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

83 מימינו אש דת למו

"מימינו אש דת למו": התורה שניתנה בסיני היא אש.

Deuteronomy 33:2 דברים ל"ג:ב'

וַיֹּאמֶר ה' מְסִינִי בְּאֵר וְזָרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ הוֹפִיעַ מִהָר פָּאָרָן וְאַתָּה מִרְכַּבְתָּ
קֹדֶשׁ מִיָּמֵינוּ אֵשׁ דֶּת לְמוֹ:

And he said: The L-RD came from Sinai, And rose from Seir
unto them; He shined forth from mount Paran, And He came
from the myriads holy, At His right hand was a fiery law unto
.them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
דברים לג, ב.

84 כהמס דונג מפני אש

"כהמס דונג מפני אש, יאכדו רשעים מפני ה'".

Psalms 68:3 תהילים ס"ח:ג'

כִּהְנִדֹּף עָשָׁן תִּנְדָּף כְּהֶמֶס דּוֹנָג מִפְּנֵי־אֵשׁ יֵאָכְדוּ רָשָׁעִים מִפְּנֵי אֱלֹקִים:

As smoke is driven away, so drive them away; As wax
melteth before the fire, So let the wicked perish at the pres-
.ence of G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
תהלים סח, ג.

פסקה 26

85 צדקה תרומם גוי

"צדקה מרוממת גוי". הצדקה מרוממת את האדם אל חיבוקו של ה'.

Proverbs 14:34 משלי י"ד:ל"ד

צִדְקָה תְּרֹמֵם־גּוֹי וְחָסֵד לְאֻמִּים חֲטָאת:

Righteousness exalteth a nation; But sin is a reproach to any
.people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
משלי יד, לד. נסמן לעיל א, ב.

86 יאר ה' פניו אליך

מתוך ברכת הכוהנים: "יאר הוי' פניו אליך". הצדקה מביאה את האדם
"פנים אל פנים" עם ה'.

Numbers 6:25 במדבר ו:כ"ה

יָאֵר הַיְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיְחַנֶּן:

The L-RD make His face to shine upon thee, and be gracious
;unto thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
במדבר ו, כה.

87 ונתנו איש כפר נפשו

פסוק המפקד: כל איש נותן כופר נפש בעת הפקידה. אדמו"ר חזקן מפרש
את הכופר כצדקה, ואת "בפקוד" כחיסרון שיש לתקן.

Exodus 30:12 שמות ל:י"ב

כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְפָקְדֵיהֶם וְנָתַנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה
בְּפָקֶד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה כָהֶם נֹגֵף בְּפָקֶד אֹתָם:

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך מקורות מצוטטים, דרך (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); The Jerusalem Talmud, translation and commentary by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silberman, 1929-1934 (Public Domain); Mikraot Gedolot (Public Domain); London "Chaldee Paraphrase," 1871 (Public Domain); Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain); Midrash Tanhuma-Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY); Torat Emet (CC-BY-NC).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עברה עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/ (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/torah-ohr/ki-sisa/1/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק